

Kultura od nowa – inicjatywy lokalne w Hajnówce

Diagnoza potrzeb kulturowych mieszkańców
Miasta Hajnówka

Dofinansowano ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu Dom Kultury+ Inicjatywy lokalne 2017

Spis Treści

Wstęp	3
Założenia badawcze	4
Grupy badane	5
Charakterystyka miasta	6
Wizerunek HDK - dom kultury oczami pracowników i mieszkańców	9
Grupy docelowe: Młodzież	13
Miasto oczami młodych	14
Czas wolny	15
Relacje z HDK	17
Co ułatwia, a co utrudnia uczestnictwo w kulturze	18
Potrzeby i propozycje kulturalne młodych	19
Grupa docelowa: Rodzice i Klub Młodych Mam	20
Czas wolny i ważne miejsca	21
Co ułatwia, co utrudnia uczestnictwo w kulturze	22
Potrzeby i propozycje kulturalne rodziców	23
Przestrzeń HDK	24
Grupa docelowa: Seniorzy z Uniwersytetu Trzeciego Wieku	26
Aktywni mieszkańcy	26
Czas wolny i ważne miejsca	28
Co ułatwia, co utrudnia uczestnictwo w kulturze?	28
Potrzeby i propozycje kulturalne seniorów	30
Podsumowanie	31
Wnioski i rekomendacje	31
Bank pomysłów	36
Polecane publikacje	37

Wstęp

Przedstawiamy Państwu raport podsumowujący diagnozę lokalną realizowaną przez zespół badawczy Stowarzyszenia Pracownia Etnograficzna im. Witolda Dynowskiego na zlecenie Hajnowskiego Domu Kultury (HDK) w ramach projektu „Kultura od nowa - inicjatywy lokalne w Hajnówce”, finansowanego ze środków Narodowego Centrum Kultury w ramach programu Dom Kultury + Inicjatywy Lokalne 2017.

Program Dom Kultury + Inicjatywy lokalne kierowany był do domów kultury zorientowanych na wzmocnienie swojego zaangażowania w życie lokalnej społeczności, gotowych prowadzić nowatorskie działania animacyjne włączające mieszkańców w tworzenie przestrzeni i oferty instytucji kultury. Taki cel przyświecał również realizowanemu przez HDK projektowi, który zakładał „wzmocnienie zaangażowania HDK w życie lokalnej społeczności Hajnówki, jak również zaangażowanie mieszkańców w życie kulturalne miasta” oraz „wzmocnienie w społeczności lokalnej poczucia realnego wpływu na to, co dzieje się w ich miejscowości” przez pomoc w realizacji projektów zaproponowanych przez mieszkańców.

Diagnoza lokalna miała pomóc w zdefiniowaniu potrzeb kulturalnych i oczekiwań wobec roli i oferty domu kultury trzech głównych grup, do których HDK chciał dotrzeć: młodzieży, rodziców dzieci uczęszczających na zajęcia do HDK oraz seniorów.

Raport składa się z siedmiu części: Wstępu wraz z wyszczególnieniem założeń i grup badawczych, charakterystyki miasta, przedstawienia wizerunku HDK widzianego oczami pracowników i mieszkańców, szczegółowych opisów grup docelowych badania: młodzieży, rodziców i seniorów, oraz Podsumowania.

Mamy nadzieję, że analiza wniosków i rekomendacji przedstawionych w niniejszym raporcie pozwoli na wdrożenie inicjatyw, które pozytywnie wpłyną na poziom aktywności i zaangażowania mieszkańców Hajnówki w działania kulturalne.

Założenia badawcze

Diagnoza lokalna kulturalnych potrzeb mieszkańców Hajnówki była przeprowadzona w kwietniu 2017 roku. W swoich działaniach opieraliśmy się na etnograficznych narzędziach badawczych: pogłębionych wywiadach grupowych i indywidualnych, obserwacji uczestniczącej oraz animacyjnych warsztatach badawczych, w tym technice mapowania potrzeb i oczekiwań, World Café i identyfikacji przeszkód. Łącznie przeprowadziliśmy 9 warsztatów badawczych w 11 klasach gimnazjów, liceów i technikum (klasa III gimnazjum z Zespołu Szkół nr 3, klasy II i III gimnazjum oraz dwie klasy I liceum z Zespołu Szkół z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego, klasy I, II i III gimnazjum oraz III klasa liceum z Zespołu Szkół Ogólnokształcących, dwie klasy I technikum z Zespołu Szkół Zawodowych), w których wzięło udział 120 osób, 6 pogłębionych wywiadów grupowych z seniorami z Uniwersytetu Trzeciego Wieku, pogłębiony wywiad grupowy z członkiniami Klubu Młodych Mam przy Miejskiej Bibliotece Publicznej w Hajnówce, pogłębiony wywiad grupowy z lokalnymi aktywistami oraz rozmowy i animacje z rodzicami czekającymi w HDK na dzieci uczestniczące w zajęciach. Naszymi podstawowymi pytaniami badawczymi były: Jakie są potrzeby kulturalne mieszkańców Hajnówki i jaki potencjał kulturotwórczy tkwi w mieście? Jakie przeszkody napotykają mieszkańcy w realizacji swoich inicjatyw, a w kim lub w czym znajdują wsparcie przy ich realizacji?

Szukając odpowiedzi na te pytania, skoncentrowaliśmy się na próbie poznania sposobów spędzania wolnego czasu przez różne grupy odbiorców, dotarcia do miejsc dla nich ważnych w przestrzeni miasta, w tym takich, które spełniają różne funkcje kulturotwórcze i są tzw. trzecim miejscem. Koncepcja „trzeciego miejsca” opiera się na założeniu, że do dobrego funkcjonowania ludziom potrzebne są trzy podstawowe przestrzenie: dom, miejsce pracy lub nauki, w którym realizujemy swoje cele profesjonalne (nauka, pozyskiwanie środków, satysfakcja zawodowa itp.) oraz właśnie trzecie miejsce, w którym realizujemy pozostałe potrzeby: odpoczynku, relaksu, realizacji zainteresowań i hobby, samorozwoju. Trzecie miejsce może być właściwie wszędzie – może to być ulubiony park, klub fitness, kawiarnia lub właśnie dom kultury.

Rozpoznanie preferencji mieszkańców co do spędzania wolnego czasu, przeszkód, jakie napotykają w procesie uczestnictwa w kulturze, oraz systemu wsparcia pomogło nam zrozumieć, jakie obszary życia kulturalnego nie mieszczą się w ramach obecnej oferty domu kultury i co mogłoby sprawić, by HDK mógł się stać takim właśnie „trzecim miejscem”.

Przy tym wszystkim bardzo ważne było dla nas rozumienie samego słowa „kultura”. Pozostając przy antropologicznym ujęciu tego terminu, nie ograniczamy rozumienia go wyłącznie do przejawów tzw. kultury wysokiej, czyli np. twórczości artystycznej, śpiewu, tańca, teatru czy gry na instrumencie. Rozumiemy kulturę znacznie szerzej - jako ogół aktywności człowieka będącego częścią

społeczeństwa. Odnosząc się do wiedzy zebranej przez badaczy, przyjęliśmy, że ważne jest dla nas przede wszystkim to, co za istotne dla siebie i swojej grupy uznają członkowie danej społeczności. W ten sposób definicje stają się możliwie szerokie i otwarte na lokalne sposoby rozumienia, a także na różnorodne przejawy aktywności i inicjatywy.

Grupy badane

W badaniach skoncentrowaliśmy się na trzech grupach odbiorców, na których HDK najbardziej zależało: młodzieży z gimnazjów i szkół średnich, rodzicach dzieci uczęszczających na zajęcia do HDK (najczęściej w wieku 4-12 lat) oraz seniorach.

Badając grupę **młodzieży** szkolnej, skupiliśmy działania na przedziale wiekowym 14-18 lat, ponieważ dla tej grupy oferta HDK jest bardzo ograniczona, a właściwie jej nie ma. Młodzież, która nie zaczęła chodzić na zajęcia do domu kultury w młodszym wieku (jeszcze w szkole podstawowej), jest prawie nieobecna. Poznanie jej potrzeb, spojrzenia na świat, zainteresowań, hobby oraz sposobów spędzania wolnego czasu było kluczowe, aby poznać przyczyny tego stanu rzeczy i dowiedzieć się, co mogłoby młodych ludzi do instytucji kultury przyciągnąć.

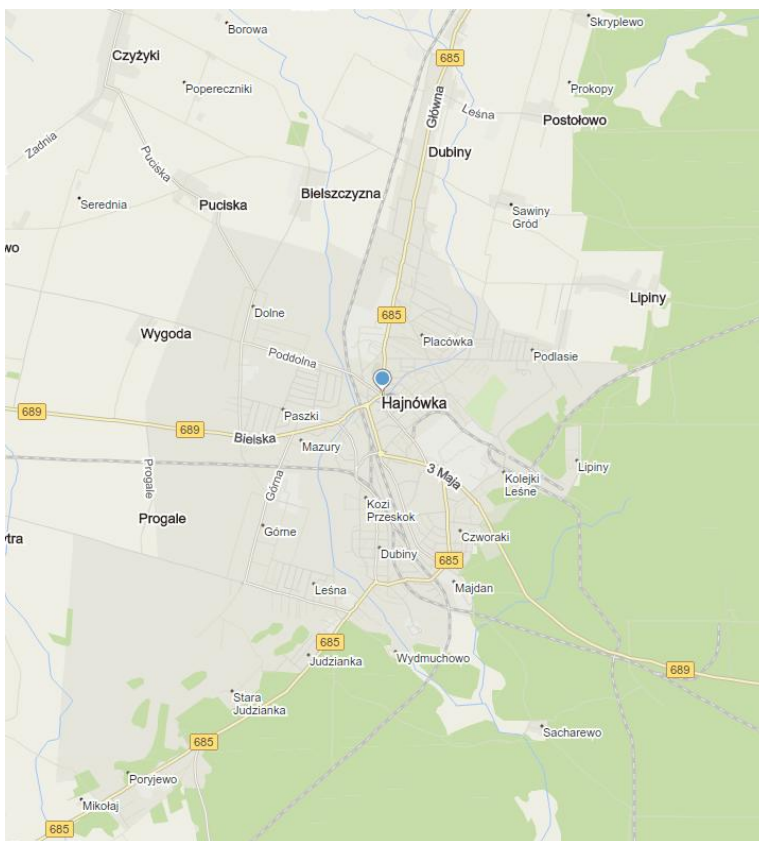
Grupa **rodziców** przebywających w HDK głównie w oczekiwaniu na dzieci była w pewnym sensie wyborem naturalnym - osoby, które przychodzą do HDK regularnie, lecz nie są zaangażowane w żadną aktywność w jego przestrzeni, są niewątpliwie niewykorzystanym potencjałem HDK i jego siły kulturotwórczej. Ponieważ pobyt rodziców w HDK jest regularny, ale dość krótki (najczęściej oscylujący w granicach pół godziny do godziny), zdecydowaliśmy się skoncentrować nasze badania na tym, co umiliłoby rodzicom czas oczekiwania na dzieci, a więc jak mogłaby się zmienić przestrzeń HDK, by stała się bardziej przyjazna rodzicom, oraz jaką ofertą skierowaną bezpośrednio do nich – w czasie, który teraz przeznaczają na oczekiwanie – byłiby oni zainteresowani. Wyniki tych badań zestawiliśmy z efektami rozmów przeprowadzonych przez nas z członkiniami Klubu Młodych Matek, który zawiązał się w bibliotece miejskiej. Uczęszczają do niego zazwyczaj młode mamy, których dzieci (lub co najmniej jedno z nich) są zbyt małe, by uczestniczyć w zajęciach HDK, zmuszone są więc do zupełnie innej organizacji czasu wolnego.

W czasie naszych badań dotarliśmy również do **seniorów** - a raczej senierek, ponieważ w naszej grupie były wyłącznie kobiety - skupionych wokół Uniwersytetu Trzeciego Wieku, który bardzo prężnie działa w Hajnówce od 2007 roku. Podczas wywiadów grupowych staraliśmy się stworzyć portret pokolenia 60+ pod kątem uczestnictwa w kulturze, biorąc pod uwagę również seniorów niezaangażowanych społecznie, aby dociec, jakie postawy reprezentują takie osoby, jakie są najczęstsze przyczyny ich braku aktywności oraz jakie przeszkody i trudności napotykają w dostępie do kultury.

Charakterystyka miasta

Hajnowski Dom Kultury jest samorządową instytucją kultury działającą na terenie miasta Hajnówki, siedzibie powiatu hajnowskiego. Hajnówka położona jest na Nizinie Podlaskiej, w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego, na zachodnim krańcu Puszczy Białowieskiej. Prawa miejskie otrzymała w 1951 roku, a jej powierzchnia to 21 km². Okolice Hajnówki to rozległa równina pokryta lasami, łąkami i polami uprawnymi. Przez miasto przepływa rzeczka Leśna Prawa, dopływ Bugu.

Według danych Białostockiego Urzędu Statystycznego w 2015 roku miasto zamieszkiwało 21 275 osób, a przyrost naturalny oraz saldo migracji od kilku lat są ujemne¹. Dochody gminy przewyższają jej wydatki (65,2 mln zł w stosunku do 59,6 mln zł), a procentowo najwięcej wydatków miasto przeznacza na oświatę i

wychowanie (38,2% w 2015 r.²). W Hajnówce jest 7 przedszkoli, 5 szkół podstawowych, 6 gimnazjów, 2 licea ogólnokształcące (w tym jedno z dodatkową nauką języka białoruskiego) oraz Zespół Szkół Zawodowych, w skład którego wchodzi 5 technika (drzewne, mechaniczne, ekonomiczne, informatyczne, architektury krajobrazu), szkoła zawodowa oraz liceum profilowane. W mieście funkcjonuje też Zamiejskowy Wydział Leśny Politechniki Białostockiej, jednak edukacja najczęściej kontynuowana jest na uczelniach w Warszawie lub Białymstoku. W mieście jest 5 parafii (3 prawosławne i 2 katolickie) oraz zbory protestanckie i świątynia Świadków Jehowy.

Z tutejszej stacji kolejowej kursują pociągi regionalne na trasie do Siedlec, jednak większość transportu publicznego odbywa się prywatnymi liniami autobusowymi. Główne drogi wjazdowe i wyjazdowe miasta to droga wojewódzka nr 685 na Kleszczewo oraz 689 na Bielsk Podlaski. W sąsiedztwie miasta znajdują się przejścia graniczne: Białowieża (piesze, turystyczne), Siemianówka (kolejowe towarowe), Czeremcha (kolejowe), Połowce (dla samochodów osobowych z Polski i Białorusi).

¹http://bialystok.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podlaskie/portrety_gmin/powiat_hajnowski/gmina_miejska_hajnówka.pdf (dostęp 10.05.2017).

² Tamże.

Miasto jest również ośrodkiem turystycznym – bywa nazywane „bramą do Puszczy Białowieskiej” i tym też hasłem reklamuje się w filmie promocyjnym: <http://www.poranny.pl/wiadomosci/hajnowka/art/4913083,hajnowka-brama-do-puszczy-bialowieskiej-film-promocyjny-wideo,id,t.html> [dostęp 11.05.2017]. Jako że dużą część mieszkańców Hajnówki stanowią wyznawcy prawosławia, bardzo popularne są wydarzenia kulturalne związane z kulturą prawosławną. Wizytówką Hajnówki stał się na przykład Międzynarodowy Festiwal „Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej”, organizowany przez Społeczny Komitet Organizacyjny oraz Stowarzyszenie „Miłośnicy Muzyki Cerkiewnej” – przesłuchania chórów odbywają się we wnętrzach Soboru Św. Trójcy, natomiast finał i ogłoszenie wyników w sali kolumnowej HDK. Popularne są także Hajnowskie Spotkania z Kolędą Prawosławną (rozpoznawalne zwłaszcza wśród młodzieży, gdyż do nich adresowane), organizowane m.in. przez Hajnowski Dom Kultury, Stowarzyszenie „Miłośnicy Muzyki Cerkiewnej” oraz Dekanalny Instytut Kultury Prawosławnej w Hajnówce. Miasto funkcjonuje również jako centrum kultury białoruskiej – na jego terenie działa Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej, a od 2007 roku język białoruski funkcjonuje jako pomocniczy w kontaktach z organami gminy. Tożsamość białoruska jest bardzo ważna w życiu miasta nie tylko w kontekście historycznym, ale także współcześnie; jest kultywowana zarówno w domach, jak i w szkołach czy w czasie wydarzeń kulturalnych. O tym, jak istotną i wrażliwą jest ona kwestią, mogą świadczyć reakcje, z jakimi spotkał się głośny w całym kraju II Marsz Żołnierzy Wyklętych zorganizowany w 2017 roku przez ONR i organizację Narodowa Hajnówka³ (pierwszy odbył się rok wcześniej). W czasie marszu wznoszono okrzyki na cześć kpt. Romualda Rajsa "Burego", który jest w regionie postacią bardzo kontrowersyjną (oddziały podziemia niepodległościowego kpt. Romualda Rajsa spacyfikowały kilka wsi z okolic Bielska Podlaskiego, zamieszkałych przez wyznającą prawosławie ludność białoruską - badający tę sprawę, pion śledczy IPN przyjął kwalifikację prawną zbrodni ludobójstwa⁴). Trasa marszu miała wypaść obok Soboru Św. Trójcy i jednocześnie w sąsiedztwie HDK, możliwe że stąd wzięły się skojarzenia młodzieży, które w niektórych przypadkach łączyły HDK z Marszem. Reakcją HDK mogłaby być w tym przypadku działalność informacyjna i wizerunkowa polegająca np. na organizacji wykładu, dyskusji lub prelekcji na temat wielokulturowej historii Hajnówki.

znak marki miasta Hajnówka
(Strategia Rozwoju Miasta Hajnówka na
lata 2016-2025)

3 <http://wyborcza.pl/7,75398,21338246,kolejna-prowokacja-narodowcow-w-hajnowce-marsz-po-raz-drugi.html> (dostęp 13.05.2017).

4 <http://ipn.gov.pl/pl/dla-mediow/komunikaty/9989,Informacja-o-ustaleniach-koncowych-sledztwa-S-2802Zi-w-sprawie-pozbawienia-zycia.html> (dostęp 13.05.2017).

W 2017 roku miasto przygotowuje się do programu Rewitalizacji Miasta Hajnówka „Hajnówka OdNowa”⁵. W ramach konsultacji odbyły się m.in. spotkania z mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami, działały mobilne punkty, w których mieszkańcy mogli dowiedzieć się więcej o Programie, zorganizowano również otwarte warsztaty partycypacyjne i spacerzy badawcze. Doświadczenie Urzędu Miasta w przeprowadzaniu konsultacji społecznych można wykorzystać także na potrzeby instytucji kulturalnych.

Od dwóch lat w Hajnówce działa również Budżet Obywatelski, a mieszkańcy coraz chętniej w nim uczestniczą (w głosowaniu nad projektami na rok 2016 wzięło udział 740 osób, za to rok później już 941). Budżet to z jednej strony narzędzie partycypacji, ale z drugiej strony także dobry wskaźnik problemów i potrzeb miasta oraz trendów i tendencji kulturalnych i sportowych panujących wśród mieszkańców. W pierwszej hajnowskiej edycji wygrała tylko jedna inicjatywa nieinwestycyjna - Parada Orkiestr Dętych, w ramach inwestycji powstały siłownie zewnętrzne na Osiedlu Podlasie i w Parku Miejskim oraz Park Street Workout na terenie OSiR-u⁶. W następnym roku trend się wyrównał i wygrały po trzy inicjatywy inwestycyjne i nieinwestycyjne. Z tych pierwszych w centrum Hajnówki powstanie kurtyna wodna, siłownia zewnętrzna na Osiedlu Mazury oraz wodny tor przeszkód na terenie Parku Wodnego, z drugiej kategorii najwięcej głosów zdobył festyn „Hajnowska Fabryka Produkcji Dobra”, a zaraz za nim był „Bieg Rodzinny w Puszczy Białowieskiej” (jedno z czterech najpopularniejszych - obok Pucharu Polski Nordic Walking, biegu „Hajnowska Dwunastka” i „Półmaratonu Hajnowskiego” - wydarzeń sportowych w mieście) oraz kolejna odsłona Parady Orkiestr Dętych⁷.

5 <http://www.hajnowka.pl/urzed1/rewitalizacja/aktualnosci.html> (dostęp 14.05.2017).

6 <http://www.bha24.pl/index.php/component/k2/item/160-hajn%C3%B3wka-bud%C5%BCet-obywatelski-2016-przyj%C4%99ty.html> (dostęp 14.05.2017).

7 <http://www.wspolczesna.pl/wiadomosci/bielsk-podlaski/a/budzet-obywatelski-hajnowka-2017-bedzie-parada-kurtyna-wodna-tor-na-basenie-silownia-i-festyn,10726302/> (dostęp 14.05.2017).

Wizerunek HDK - dom kultury oczami pracowników i mieszkańców

Hajnowski Dom Kultury powstał w 1955 roku przy zakładzie chemicznym Hajnowskie Przedsiębiorstwo Suche Destylacji Drewna⁸ i znany był w tamtym czasie pod nazwą „Górnik”, którą czasami posługują się jeszcze starsi mieszkańcy. W tym samym czasie działał w Hajnówce jeszcze jeden zakładowy dom kultury, założony w 1935 roku przez Zakłady Drzewne L.P. – „Leśnik”. Do czasów dzisiejszych przetrwał tylko „Górnik”, już jako instytucja miejska, pod nazwą Hajnowski Dom Kultury. „Leśnik”, mimo że położony w samym centrum Hajnówki, został w latach 90. zamknięty i zamieniony na dom handlowy.

Przyzakładowa przeszłość Hajnowskiego Domu Kultury ani nie jest obecnie podkreślana przez pracowników (np. nie ma o tym żadnej informacji na stronie internetowej HDK⁹), ani nie wpływa na ofertę czy charakter uczestników korzystających z zajęć i wydarzeń HDK. Jedyny ślad dawnej historii HDK to jego położenie - na uboczu miejskich zabudowań przy osiedlu Chemiczna. Ma to swoje wady i zalety. Wadą jest oddalenie od centrum, od szkół ponadgimnazjalnych, co skutkuje tym, że mieszkańcy i uczniowie mieszkający lub przebywający na co dzień w centrum lub na południu Hajnówki mało mają okoliczności, by przechodzić lub przejeżdżać obok HDK. Aby się zjawić w jego okolicy, muszą się tu specjalnie wybrać. Plusem jest natomiast spory zielony teren wokół HDK, z trawą i drzewami, który z powodzeniem można wykorzystywać do letnich działań kulturalnych. Inną zaletą położenia HDK jest sąsiedztwo Ośrodka Sportu i Rekreacji, który przyciąga zainteresowaną sportem młodzież, oraz Soboru Świętej Trójcy, cerkwi prawosławnej, przyciągającej swą niezwykłą architekturą¹⁰ nie tylko wiernych.

Hajnowski Dom Kultury działa na terenie miasta Hajnówka. W czasie roku szkolnego (od września/października do czerwca) otwarty jest dla mieszkańców od wtorku do soboty w godz. 8:00-21:00 (najdłużej we wtorki oraz czwartki, krócej w soboty). W czasie wakacji HDK

⁸ <http://hajnowka.strefa.pl/ukultura6.html> (dostęp 11.05.2017).

⁹ <http://hdk.hajnowka.pl/> (dostęp 11.05.2017).

¹⁰ Budowa cerkwi trwała prawie 20 lat, jej architektem był prof. Aleksander Grygorowicz, <http://www.hajnowka.pl/turystyka-1/157-sobor-swietej-trojcy-w-hajnowce.html> (dostęp 11.05.2017).

działa głównie w poranki i weekendy, w swojej dodatkowej, letniej przestrzeni - Amfiteatrze¹¹. W odróżnieniu od HDK Amfiteatr znajduje się w centrum Hajnówki, w Parku Miejskim, i jest często odwiedzany przez młodzież i mieszkańców podczas spacerów, spotkań i imprez plenerowych. Jest to nowy, duży obiekt, otwarty, z miejscami do siedzenia i zadaszeniem.

Oferta HDK jest bardzo rozbudowana. Skupia się przede wszystkim na cotygodniowych zajęciach artystycznych i ruchowych dla dzieci i seniorów¹² (taniec, plastyka, teatr, gimnastyka), na okolicznościowym organizowaniu wystaw, koncertów, spektakli, kina objazdowego (Cinema Lumiere, raz w miesiącu), warsztatów (np. robotyki na podstawie klocków Lego), konkursów, imprez tematycznych (Walentynki, Dzień Dziecka, Mikołajki, Święto Pieczonego Ziemniaka, Akademia na 3 Maja itp.) i świątecznych¹³. W lecie organizowane są codziennie poranki dla dzieci, a w weekendy imprezy plenerowe w Amfiteatrze. Przerwa w zajęciach cotygodniowych oprócz sezonu wakacyjnego następuje również w czasie ferii - wtedy HDK organizuje bale karnawałowe, spektakle, warsztaty dawnych zabaw i oferuje dzieciom zajęcia przedpołudniowe. Wszystkie te przykłady padały przy okazji rozmów z mieszkańcami. Najczęściej HDK kojarzył się z ofertą dla dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym (taniec, plastyka, teatr) oraz imprezami okolicznościowymi i kinem (Cinema Lumiere, wciąż kojarzonym raczej jako Kino Orange z poprzednich sezonów). Nie pojawiały się za to właściwie przykłady zajęć dla starszej młodzieży i dorosłych. HDK nie kojarzył się także z przestrzenią, do której się przychodzi i w której spędza się czas wolny poza wyznaczonymi zajęciami. Podobne kwestie w rozmowach z nami podkreślały pracowniczki HDK. Z jednej strony istnieje bardzo bogata i rozbudowana godzinowo oferta zajęć dla dzieci¹⁴ i seniorów¹⁵ (co sprawia czasami kłopoty logistyczne, bo mimo że budynek HDK jest duży, zdarza się, że brakuje wolnych sal na zajęcia), z drugiej jednak strony brak oferty dla grupy wiekowej 20-30 lat, zajęć dla rodziców z dziećmi i mały odsetek 15-18-letnich uczestników zajęć HDK. Dorośli z Hajnówki według pracowniczek HDK, jeśli już gdzieś mogą spędzić wolny czas, to są to: basen w Parku Wodnym w Hajnówce, niedawno otwarta kawiarnia Lipowart, zajęcia z fitnessu albo niedawno otwarte centrum handlowe „Galeria Hajnówka”. Młode mamy z kolei skupiają się w Klubie Młodych Mam, założonym przy Miejskiej Bibliotece Publicznej.

W samym Hajnowskim Domu Kultury, oprócz sal warsztatowych i widowiskowych (świeżo wyremontowanych, dobrze wyposażonych w sprzęt techniczny) nie ma żadnego miejsca, w którym mieszkańcy mogliby po prostu przebywać. Kiedyś działała mała kawiarnia w jednej z sal, ale nie

11 Wybudowanym w 2005 r.

12 <http://hdk.hajnowka.pl/wp-content/uploads/2016/11/planIX16.pdf> (dostęp 11.05.2017).

13 <http://hdk.hajnowka.pl/roczny-plan-imprez/> (dostęp 11.05.2017).

14 Grupą dominującą wiekowo są dzieci z klas 4-6 szkoły podstawowej.

15 W ramach współpracy z Uniwersytetem Trzeciego Wieku, HDK użycza UTW sal na zajęcia.

cieszyła się powodzeniem i po remoncie budynku została zamieniona na pomieszczenie warsztatowo-wystawiennicze.

Jak podkreślały pracowniczki, mimo że zajęcia w HDK zaczynają się już od 8:00, najwięcej osób przychodzi po południu, od 15:30. Głównie są to dzieci uczęszczające na zajęcia różnych zespołów i grup artystycznych (np. Zespół Tańca Ludowego Przepiórka, Zespół Tańca Nowoczesnego Iluzja, Studio Piosenki Estradowej, Mażoretki i inne). Młodzież uczestnicząca w zajęciach HDK to przede wszystkim osoby, które jako 5-6-letnie dzieci dołączyły do grup artystycznych HDK i przychodzą na zajęcia z powodu wieloletniego przywiązania. Jeśli ktoś jako dziecko nie chodził do HDK, to jego szanse na dołączenie do zajęć w wieku nastoletnim są minimalne. Dorośli, jeśli już korzystają z oferty HDK, to przede wszystkim uczestniczą w zajęciach plastycznych, Pracowni Gobelinu albo w Zespole Pieśni HDK "Echo Puszczy". Seniorzy pojawiają się w HDK często, ale ich cotygodniowe zajęcia (gimnastyka, zajęcia teatralne i taneczne) organizowane są w ramach UTW, a HDK jedynie użycza swoich pomieszczeń na te zajęcia. Seniorzy są grupą dobrze zorganizowaną, chętnie i tłumnie przychodzą do HDK na wszelkie koncerty i imprezy białoruskie. Od czasu do czasu organizują również w HDK potańcówki.

Konkurencją dla oferty HDK są przede wszystkim szkoły, które również oferują uczniom zajęcia pozalekcyjne (np. prowadzą zespół ludowy, muzyczny), kluby piłkarskie, OSiR, które organizują cieszące się powodzeniem zajęcia sportowe i prywatne szkoły tańca. Jeśli chodzi o „konkurencję muzyczną”, to przy Ochotniczej Straży Pożarnej istnieje Młodzieżowa Orkiestra Dęta, a kilka lat temu rodzice założyli Społeczną Szkołę Muzyczną I stopnia. W związku z tym HDK stara się dopasowywać godziny swoich zajęć zarówno do grafików szkolnych, jak i do zajęć z piłki nożnej. HDK zakłada, że bez takiego dopasowania nie miałby szans na obecność chłopców na swoich zajęciach. Równoległe prowadzenie zespołów ludowych i muzycznych przez HDK i szkoły sprawia czasami problemy, gdy dziecko uczęszcza i tu, i tu, i nie wiadomo, z którym zespołem powinno wystąpić podczas konkursu. Niemniej HDK przyjmuje strategię ugodową i stara się dopasowywać do innych instytucji, by nie blokować wspólnych inicjatyw.

Inną prężnie działającą instytucją w Hajnówce jest Miejska Biblioteka Publiczna. Dyrektorka biblioteki, pani Alla Gryc, jest osobą bardzo aktywną. Przy okazji działalności bibliotecznej pracownicy prowadzą m.in. zbórkę starych, archiwalnych zdjęć z Hajnówki, a jakiś czas temu zawiązał się w bibliotece Klub Młodych Mam. Grupą, która jest najaktywniejsza w Hajnówce, są seniorzy, zrzeszeni przede wszystkim w UTW i Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów. Organizują dla siebie mnóstwo zajęć, potańcówki, wymieniają się doświadczeniami (np. w sprawie prowadzenia ogródków działkowych).

Hajnowski Dom Kultury chętnie współpracuje z różnymi innymi instytucjami, również pozarządowymi, często wzajemnie udostępniając sprzęt, sale czy udzielając pomocy technicznej. Do organizacji, z którymi współpracuje najczęściej, należą: Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku, Stowarzyszenie Kulturalne „Pocztówka” (przy okazji Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego „Wertep”), Stowarzyszenie „Metamorphosis (przy okazji organizowania festiwalu filmów rosyjskich „Sputnik nad Hajną”), Stowarzyszenie Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej (przy organizacji wystaw, koncertów rockowych „Rockowisko”), stowarzyszeniami białoruskimi i prawosławnymi (głównie przy organizacji występów i imprez z muzyką cerkiewną, białoruską), Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Granie bez Granic” (przy organizacji Festiwalu Piosenki Poetyckiej im. Bułata Okudźawy).

Pracownicy HDK zapytani czego brakuje w Hajnówce, na pierwszym miejscu wymieniają miejsce do tańca i wieczornych spotkań. Grupy seniorów i różne instytucje organizują dla siebie od czasu do czasu w sali widowiskowej HDK potańcówki i bale, jednak nie ma w mieście ani jednego otwartego wieczorem bądź w weekendy klubu. Kiedyś Hajnówka słynęła z potańcówek na deskach na świeżym powietrzu. Obecnie grupa mieszkańców próbuje wskrzesić tę tradycję¹⁶, budując drewnianą scenę przy domu kultury. Projekt startował w konkursie Budżetu Obywatelskiego 2016, jednak nie dostał dofinansowania. Na potrzebę takiego miejsca w Hajnówce zwracają uwagę również ludzie młodzi, którzy na zabawy często jeżdżą do Bielska Podlaskiego, Białegostoku lub okolicznych wiosek (Narewka, Siemianówka), często mających ofertę imprezową bogatszą niż miasto Hajnówka. Chociaż co prawda najczęściej oferują one koncerty i dyskoteki z muzyką disco-polo, co nie każdemu odpowiada, wartością jest jednak sam fakt, że takie imprezy odbywają się tam regularnie, można spotkać na nich nowych ludzi, pobawić się i wytańczyć.

Tym, nad czym zastanawiają się pracownicy HDK, jest sposób docierania z informacją o zajęciach i wydarzeniach w HDK do mieszkańców Hajnówki. HDK prowadzi swój profil na Facebooku¹⁷ oraz stronę internetową¹⁸, stale uaktualniane. Oprócz tego drukuje ulotki i plakaty informujące o konkretnych wydarzeniach, koncertach, umieszcza je w gablotach na parterze HDK, na zewnątrz budynku oraz na tablicach ogłoszeniowych w mieście, a także ogłasza organizowane przez siebie wydarzenia w lokalnej telewizji kablowej. Część tych materiałów trafia też do szkół. W mieście pojawiają się również banery informujące o większych imprezach czy koncertach. Jednak zazwyczaj informacje o potrzebach i pomysłach kulturalnych docierają do mieszkańców „pocztą pantoflową”

16 <https://www.facebook.com/Pota%C5%84c%C3%B3wki-na-dechach-pod-d%C4%99bami-1657825684498213/> (dostęp 12.05.2017).

17 <https://www.facebook.com/Hajnowski-Dom-Kultury-207960129401294/>, 1335 polubień, stan na 12.05.2017 (dostęp 12.05.2017).

18 <http://hdk.hajnówka.pl/> (dostęp 12.05.2017).

lub za pośrednictwem Facebooka. Choć i tu trudno mówić o skuteczności. Jednym z przykładów jest reakcja na prośbę o zajęcia z baletu, która pojawiła się na Facebooku. HDK postanowił zajęcia zorganizować i poinformował przez Facebooka, w komentarzach pod prośbą, o ich terminie. Mimo, wydawałoby się bezpośredniego, dotarcia do samych zainteresowanych, nikt z nich na zajęcia nie przyszedł. Jednym z pomysłów na poprawę komunikowania o nowych zajęciach czy wydarzeniach jest pójście do szkoły (może podczas wywiadówek?) i bezpośrednie zapraszanie. Innym pomysłem jest umieszczenie informacji i ulotek na I i II piętrze w korytarzu HDK, bo tam zazwyczaj przebywają rodzice, czekający na dzieci uczestniczące w zajęciach. Rodzice małych dzieci zwracają również uwagę, że najszybciej przyciągną ich wzrok plakaty lub ulotki rozłożone w przedszkolach lub szkołach (np. w szatniach, przy wejściu), z których odbierają dzieci. Z kolei seniorzy, oprócz poczty pantoflowej, o różnych ciekawych wydarzeniach w mieście dowiadują się z często uaktualnianej strony Uniwersytetu Trzeciego Wieku¹⁹.

Grupy docelowe: Młodzież

Na terenie Hajnówki znajduje się 6 szkół gimnazjalnych i 6 szkół średnich (w tym 4 technika w Zespole Szkół Zawodowych). Część uczniów pochodzi spoza Hajnówki, z okolicznych miejscowości. Większość wybiera naukę w szkole średniej w Hajnówce, dopiero na studia wyjeżdżają poza swoje miasto.

Warsztaty badawcze prowadziliśmy w 4 zespołach szkół (Zespół Szkół nr 3,

Zespół Szkół Ogólnokształcących, Zespół Szkół z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego, Zespół Szkół Zawodowych), łącznie w 11 klasach. Spotkaliśmy się z uczniami zarówno gimnazjów, jak i szkół średnich (dwóch liceów: I Liceum Ogólnokształcącego im Marii Curie-Skłodowskiej, tzw. *Polaka*, i II Liceum Ogólnokształcącego z Dodatkowym Nauczaniem Języka Białoruskiego, tzw. *Białorusa*, oraz technikum). Mielśmy możliwość poznać doświadczenia ponad 100 nastolatków z Hajnówki. Chcieliśmy się dowiedzieć, jak postrzegają oni swoją miejscowość i jak w niej funkcjonują, jak widzą działalność i ofertę HDK i czy z niej korzystają, jak spędzają czas wolny i jakie mają zainteresowania, ale także czego im brakuje - zarówno w samej Hajnówce, jak i w ofercie HDK.

¹⁹ <http://www.utw.hajnówka.pl/komunikaty-i-ogloszenia.html> (dostęp 14.05.2017).

Warto zauważyć, że Hajnówka jest na tyle dużą miejscowością, że ściśle określonym centrum oraz pewną ofertą kulturalno-handlowo-rozrywkową, że młodzież realizuje swoje potrzeby na terenie miasta, sporadycznie tylko jeżdżąc do Białegostoku (do centrum handlowego, kina, kawiarni sieciowej). Warto przypomnieć, że HDK znajduje się poza ścisłym centrum, w pewnym oddaleniu od szkół. Młodzież w czasie wakacji i weekendów spędza także czas w okolicznych miejscowościach - Dubiczach Cerkiewnych, Narewce, Czeremsze.

Miasto oczami młodych

Młodzież dostrzega wady i zalety życia w Hajnówce, o tych pierwszych mówi jednak więcej. Ci młodzi ludzie mają specyficzne „młodzieżowe” potrzeby, wkraczają jednak w dorosłość. Wśród wad wymieniają głównie to, co im przeszkadza, i to, czego im brakuje najbardziej. Jak pokażemy dalej, najważniejszym elementem życia młodzieży są spotkania towarzyskie –

ze znajomymi, przyjaciółką, chłopakiem lub dziewczyną. W Hajnówce brakuje jednak miejsc, w których te spotkania mogłyby się odbywać (młodzi piszą: *brak miejsc do spotkań ze znajomymi, brak miejsc spotkań*). Często wymieniano brak placówek gastronomicznych, nie wynika to jednak naszym zdaniem z potrzeby doznań kulinarnych (wyjątek może stanowić wymieniany brak baru sushi), lecz z tego, że kawiarnie, McDonalds, kebabownie czy KFC są miejscami, w których młodzież może wspólnie spędzać czas, zwłaszcza gdy pogoda nie pozwala na spacer na dworze czy siedzenie na ławkach w parku.

Młodzieży brakuje także miejsc typowo rozrywkowych - „atrakcji”, kręgielni, klubów, dyskotek, ale także dużych koncertów plenerowych czy innych wydarzeń masowych. Młodzi za ważną uważają możliwość kupienia potrzebnych rzeczy, są zadowoleni, że w ich mieście są aż trzy sklepy sieci Biedronka, ale uważają, że w Hajnówce brakuje sklepów znanych marek, a oferta handlowa nie jest wystarczająca, (*pseudogaleria; mały asortyment sklepów; brak sklepu całodobowego; brakuje Lidl*). Brakuje też kina, choć młodzi identyfikują i doceniają działanie **kina objazdowego**. Wymieniano także brak wieczorków poetyckich, występów zespołów, karaoke itp. oraz brak kafejki internetowej. Do tych kwestii wrócimy, analizując, na co młodzi przeznaczyliby otrzymane fundusze.

Dla młodzieży ważna jest również aktywność sportowa. Mówiąc o wadach swojego miasta, młodzi ludzie wymieniają małą liczbę klubów sportowych, a także rozpadający się skatepark. Ponieważ ważna okazuje się dla młodych przyroda, o czym za chwilę, za wadę uznają wycinkę drzew i brudną rzekę.

Jak wspomnieliśmy, uczniowie z którymi rozmawialiśmy niedługo rozpoczną dorosłe życie. Patrząc na swoje miasto, przyjmują więc także perspektywę dorosłych. Dostrzegają dziurawe drogi i niewystarczającą liczbę linii komunikacji miejskiej, narzekają na brak połączeń kolejowych i na to, że dworzec jest w rozsypce. Młodzi, być może dostrzegając potencjał turystyczny okolicy, mówią też o niewystarczającej liczbie miejsc noclegowych.

Podsumowując, warto podkreślić raz jeszcze perspektywę młodych, którzy choć zauważają brak koncertów, dyskoteki czy pubu, także patrzą szeroko, przez „dorosłe okulary” i widzą w Hajnówce słabą służbę zdrowia, brak miejsc pracy, masową emigrację i to, że miasto nastawione jest na ludzi starszych. Warto też podkreślić, że w wypowiedziach młodzieży wśród wad miasta pojawił się organizowany na jego terenie Marsz Żołnierzy Wyklętych.

Młodzież widzi jednak w Hajnówce także sporo zalet. Jak wspomnieliśmy, młodzi cenią przyrodnicze walory okolicy. Jako zaletę życia w Hajnówce wymieniają ciszę i spokój, świeże powietrze, brak smogu, dostęp do lasu i zieleń, a także „czystą wodę w kranach”. Być może żartobliwie wspomniany został też „żubr w centrum” - pomnik stojący w jednym z parków, będący charakterystycznym elementem okolicy. Młodzi sporo czasu spędzają na powietrzu - na rowerze, rolkach, spacerach czy uprawiając sport. Za zaletę miasta uważają istnienie w nim parku wodnego czy siłowni na wolnym powietrzu, a także ścieżek rowerowych. Dostrzegają też, jak cenna dla ich okolicy jest różnorodność kulturowa i liczne, jak to określono, „miejsca kultury”. Wspominają o Festiwalu Muzyki Cerkiewnej, jako zaletę wymieniają też istnienie HDK, Amfiteatru czy cykliczne projekcje filmów w Cinema Lumiere.

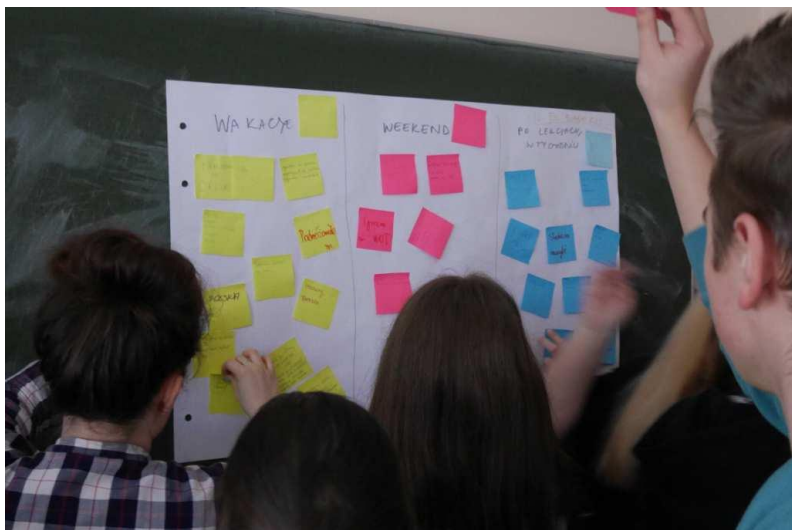
Wśród zalet pojawiają się także wspomniane trzy sklepy sieci Biedronka oraz dobra pizza. Pizzeria, a także kebabownia „Piwnica” są dla młodzieży miejscami spotkań towarzyskich i spędzania wolnego czasu.

W wypowiedziach młodych o zaletach miasta także powraca „dorosła perspektywa”. Za zaletę uważają bowiem to, że w Hajnówce działa „dużo szkół”, ale także to, że jest w niej szpital, stacja krwiodawstwa, ośrodek dla dzieci niepełnosprawnych czy schronisko dla zwierząt.

Czas wolny

Aby poznać potencjał kulturotwórczy hajnowskiej młodzieży, postanowiliśmy przyjrzeć się jej codzienności, zainteresowaniom, sposobom spędzania wolnego czasu, rozrywkom, hobby. Zapytaliśmy

młodych, jak wygląda ich czas po powrocie ze szkoły do domu, jak w weekendy, a jak podczas wakacji. Uczniowie indywidualnie krótko opisywali, jak spędzili ten czas. To pozwoliło nam przyjrzeć się zróżnicowaniu aktywności młodzieży w różnych okresach, zobaczyć specyfikę jej zajęć,

zainteresowań, aktywności, potrzeb towarzyskich, a także obowiązków domowych i rodzinnych.

Młodzież w dni powszednie po szkole najczęściej spędza czas w domu, odrabia lekcje, odpoczywa, śpi, ale też... je. Sporadycznie bierze udział w zajęciach pozalekcyjnych: tańca, śpiewu itp. Część młodych uprawia sport - chodzi na treningi, na Orlik,

jeździ na skuterze, rzadziej chodzi na basen. Inaczej jest w weekendy, kiedy nauka i odrabianie lekcji nie są głównym zajęciem. Wtedy zostaje więcej czasu na kulturę - wychodzenia na imprezy, udział w wydarzeniach kulturalnych, wyjścia do kina, a także wyjazdy, np. do Białegostoku. Weekendy młodzież niejednokrotnie spędza poza miastem - na wsi, u dziadków lub po prostu „poza Hajnówką”. Popołudnia w tygodniu i weekendy to także czas na zakupy. Jak już wspomnieliśmy, młodzież najchętniej spędza czas z rówieśnikami (z *moją BFF* [Best Friend Forever, czyli najlepszą przyjaciółką – przyp. aut]; *spacer z koleżanką*; *randka*; *grałem w komputer z kolegami*), zarówno w domu, jak i poza nim, także w lokalach gastronomicznych. Weekendy jednak to też czas dla rodziny, a część młodych deklaruje, że pomaga w domu, babci lub dziadkowi, w opiece nad rodzeństwem itp. Część młodych jako zajęcie pozalekcyjne i weekendowe wymieniała pracę (*robota*; *byłam w pracy*).

Młodzież sporo czasu, zarówno w tygodniu, jak i w weekendy, spędza przed komputerem, rzadziej przed telewizorem (*grałem w komputer*; *grałem w gry*; *film w TV*). Niekiedy gra „w komputer” ma również wymiar towarzyski - gra się z kolegą lub koleżanką. Młodzi wymieniają konkretne gry („WoT” - World of Tanks czy „LOL” - League of Legends).

Wakacje część młodzieży spędza na wyjazdach - na koloniach lub obozach, za granicą, nad morzem, w górach, na Mazurach, w większych miastach Polski. Część jednak zostaje w Hajnówce i ten czas mogłaby poświęcić na działania kulturalne. Wakacje w Hajnówce młodzi spędzają głównie spotykając się ze znajomymi, czasem wyjeżdżają na wieś do dziadków, jeżdżą do Białegostoku, nad zalew, chodzą na basen, rzadko jednak biorą udział w wydarzeniach kulturalnych, nie deklarują uczestnictwa w zajęciach zorganizowanych. Niektórzy w czasie wakacji uprawiają sport (rolki, rower, basen, Orlik, treningi).

Mówiąc o sposobach spędzania wolnego czasu, młodzi prawie nie wymieniają HDK, pojedyncze osoby biorą udział w organizowanych przezeń zajęciach.

Relacje z HDK

Podczas warsztatów w hajnowskich szkołach pytaliśmy uczniów o ich relacje z HDK, a także o skojarzenia z tym miejscem. Młodzi identyfikują HDK głównie z seansami filmowymi kina objazdowego oraz różnego typu występami - teatralnymi, tanecznymi, wokalnymi. Często wymieniany jest taniec i konkursy, m.in. recytatorskie. Nieliczni uczniowie kojarzą zespoły Przepiórki i Mażoretki, wiedzą, że HDK organizuje wystawy czy zajęcia plastyczne. Co ciekawe, pojawiały się głosy, z których wynikało, że HDK jest identyfikowane wizualnie: z powodu koloru farby, którą budynek jest pomalowany (*żółty i zielony kolor; zepsuty wystrój, było ładnie, a teraz wygląda jak centrum handlowe*), z powodu okolicznych budynków (pobliska cerkiew, OSiR), czy po prostu jest kojarzone ze sceną. W wypowiedziach młodzieży pojawiło się też skojarzenie HDK z Marszem Żołnierzy Wyklętych.

Część młodzieży mówi wprost, że nie wie, co się dzieje w HDK, nie bywa tam (*Nie chodzę! [uczęszczam na boisko obok]*); *Nie chodzę z braku czasu*), część bywa sporadycznie na spektaklach (*dwa razy do roku na spektakle*).

Młodzi, mówiąc o relacjach z HDK, twierdzą, że *wielu znajomych [tam] uczęszcza*, jednak nie potwierdzają tego deklaracje uczniów dotyczące spędzania czasu wolnego.

Można powiedzieć, że znaczna część młodzieży, prócz kilku osób, które są członkami poszczególnych zespołów, nie ma ścisłego kontaktu z HDK. Jej relacje są czasem wzajemnie sprzeczne, choć można przyjąć, że większość ma niewielką wiedzę o działalności HDK. Część twierdzi, że jest mała różnorodność zajęć, ale ciekawe są koncerty, spektakle czy konkursy. Inni piszą, że w ogóle jest *nieciekawie*. Pojawiały się głosy, że trudno znaleźć informacje na temat wydarzeń w HDK, czasem docierają one po fakcie. Najczęściej o wydarzeniach w HDK dowiadują się z Internetu (m.in. z Facebooka), rzadziej od instruktorów lub znajomych. Część twierdzi, że nie dowiaduje się o nich wcale.

Z naszych badań wynika, że oferta HDK jest skierowana tylko do nielicznych - najczęściej do tych, którzy od dzieciństwa uczęszczają tam na zajęcia (ale i to nie zawsze: *6 lat zajęć plastycznych, przestałam chodzić, bo kończę gimnazjum; chodziłam na koło plastyczne, przestałam z powodu braku czasu*). Znacznie trudniej jest zrekrutować młodzież, dotychczas niezwiązaną z HDK. Większą wiedzę na temat działalności HDK mają koledzy i koleżanki osób będących np. członkami i członkiniami hadekowskich zespołów.

Jak zauważyliśmy wcześniej, dla młodzieży niezwykle ważne są spotkania z rówieśnikami, niekoniecznie zorganizowane czy mające określony cel. Młodych do HDK mogłoby przyciągnąć darmowe wi-fi, możliwość doładowania telefonu i przestrzeń, w której mogliby wspólnie, acz bez zobowiązań spędzać czas, zwłaszcza w miesiącach jesiennych czy zimowych, gdy trudno jest spędzać czas na powietrzu.

Co ułatwia, a co utrudnia uczestnictwo w kulturze

Podczas warsztatów uczestnicy i uczestniczki zostali także poproszeni o wskazania czynników, które ułatwiają i utrudniają podejmowanie lokalnych aktywności. Uczniowie, nawet o to nie pytani, zaznaczali, że nie uczestniczą bądź przestali uczestniczyć w zajęciach HDK z powodu braku czasu. Jak wiemy, główną aktywnością w dni powszednie po szkole jest odrabianie lekcji. Im młodzież jest starsza, tym więcej ma nauki w szkole. Drugą kwestią jest odległość – HDK znajduje się w innej części miasta niż licea ogólnokształcące, dla większości uczniów nie jest po drodze.

Niezwykle ważna w kontekście uczestnictwa w kulturze jest obecność aktywnych liderów. Są to osoby, które potrafią skupiać wokół siebie innych, motywować ich do pracy, mają dobry kontakt z młodzieżą i potrafią ją zainteresować kulturą, wyzwolić jej potencjał kulturotwórczy.

Jedną z takich osób jest nauczyciel z „Białorusa”, fizyk Dariusz Musiuk, założyciel Fantastycznych Fizyków Filmowych, koła zrzeszającego uczniów zainteresowanych filmem i fizyką. Nakręcili oni np. dowcipny spot promujący ZS z DNJB w Hajnówce: „Misja Białorus”²⁰, czy film *Jeden*, który zajął I miejsce w konkursie „Postaw na Słońce”, organizowanym przez Fundację Banku Ochrony Środowiska²¹. O grupie mówiono w Radiu Jar, TV Podlasie, Radiu Białystok, Telewizji Białystok, pisano w „Gazecie Współczesnej” i „Niwie”.

Kolejną liderką jest Marzanna Janik-Lipczyńska, nauczycielka języka polskiego w Zespole Szkół Ogólnokształcących, „Polaku”, która prowadzi przy HDK Amatorski Teatr „Różności” – dzieci i młodzież wskazywały ją jako osobę, która prowadzi interesujące zajęcia i która przyciąga ich na przedstawienia teatralne w HDK.

Istotnym czynnikiem utrudniającym realizację projektów kulturalnych są finanse. Młodzież zazwyczaj sama nie może ich zdobywać (z wyjątkiem uczniów szkół średnich, zwłaszcza technikum, którzy angażują się w prace wakacyjne), nie jest też uczona zarządzania nimi i w ogóle myślenia o projektowaniu budżetu i wydatkowaniu środków – co pokazało przeprowadzone przez nas ćwiczenie (piszemy o nim w kolejnej części raportu). Grupa młodzieży, mająca pomysł na działanie, nie ma

²⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=66AXRj-zmmY> (dostęp 15.06.2017).

²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=OyFKkvhJfko> (dostęp 15.06.2017).

zazwyczaj do kogo się zwrócić z prośbą o pomoc i wsparcie w kwestiach finansowo-organizacyjnych. Takim wsparciem może być HDK i działania w ramach projektu „Kultura od nowa – inicjatywy kulturalne w Hajnówce” w ramach Dom Kultury+.

Ważnym czynnikiem wpływającym na uczestnictwo w kulturze jest dostęp do informacji. Wśród uczniów, z którymi rozmawialiśmy, pojawiały się głosy, że trudno znaleźć informacje na temat wydarzeń w HDK, czasem docierają one po fakcie. Najczęściej o wydarzeniach w HDK uczniowie dowiadują się z Internetu (m.in. z Facebooka), rzadziej od instruktorów lub znajomych. Część twierdzi, że nie dowiaduje się o nich wcale.

Potrzeby i propozycje kulturalne młodych

Podczas warsztatów zaproponowaliśmy też młodym ludziom pracę nad koncepcją projektowo-planistyczną. Poprosiliśmy, aby zaplanowali działania kulturalno-społeczne, kosztujące nie więcej niż 3000 PLN, które mogłyby zostać zrealizowane w ramach konkursu na inicjatywy lokalne, a zarazem zaspokoić ich potrzeby. Młodzież potraktowała jednak to ćwiczenie raczej jako stworzenie listy marzeń i potrzeb, których koszt niejednokrotnie daleko wykraczał poza zakładany budżet. Analizując propozycje młodych, można zobaczyć wspomniany już parokrotnie deficyt miejsc umożliwiających niezobowiązujące spotkania towarzyskie. Proponowano więc otwarcie kawiarni, lodziarni, budki z kebabem (a także *regionalnego białoruskiego kebaba*), całodobowego baru czy wręcz lokali konkretnych sieci (KFC, McDonalds, Starbucks). Młodzież wymieniała także zapotrzebowanie na klub i dyskotekę, salę zabaw (*gry wideo, bilard itp.*), kręgielnię czy kafejkę internetową, a także na organizację koncertu Zenka Martyniuka.

Często wymieniane były także inwestycje sportowe, przy czym warto podkreślić, że proponowano nie tylko stworzenie nowych obiektów (takich jak park linowy, ścianka wspinaczkowa czy zakup sprzętu sportowego), ale przede wszystkim remont już istniejących: naprawę skateparku, OSiR-u, odkrytego basenu czy boiska do tenisa. Młodzież proponowała także przeznaczenie zaproponowanej kwoty na modernizację infrastruktury miejskiej (*naprawa dróg; modernizacja parku; remont fontanny; remont chodników*) czy stworzenie nowych ścieżek rowerowych. Młodzi wysuwali także propozycje przeznaczenia pieniędzy na cele charytatywne (*pomoc dla schroniska; festyn charytatywny dla zwierząt, potrzebujących itp.*).

Wśród propozycji przeważały, co ciekawe, pomysły o charakterze kulturalnym. Młodzieży bardzo zależy na tym, by w Hajnówce działało kino z prawdziwego zdarzenia, z dobrym nagłośnieniem i aktualnym repertuarem. Rozważa także zorganizowanie kina „pod chmurką”. Część propozycji dotyczyła zakupu wyposażenia dla już istniejących grup (*nowe instrumenty dla orkiestry; stroje*

dla mażoretek; wyposażenie dla koła plastycznego Deformacja), ale wiele było związanych z wydarzeniami kulturalnymi (kiermasze sztuki, występy teatralne, scena na dworze, wieczory poetyckie), warsztatami czy kursami (warsztaty artystyczne: rysunek, taniec, montaż filmów, fotografia, nauka gry na instrumentach, kursy *savoir-vivre'u*). Wśród swoich potrzeb młodzi wymieniali także otwarcie galerii sztuki, *prawdziwych teatru i opery*, zorganizowanie karaoke i cotygodniowych spotkań literackich w HDK czy otwarcie klubu dla młodzieży i kawiarni literackiej.

Grupa docelowa: Rodzice i Klub Młodych Mam

Rodzice dzieci uczęszczających do HDK na cotygodniowe zajęcia muzyczne, taneczne lub plastyczne od początku wydawali się bardzo ważnym celem naszej diagnozy - osoby dorosłe, które regularnie spędzają czas w HDK niemal każdego tygodnia, czekając na swoje dzieci, mogłyby być grupą wspierającą i jednocześnie zaangażowaną, swoją postawą budującą dobre skojarzenia z domem kultury wśród dzieci. Rodzice mogą być również sojusznikami projektów kulturalnych, w które angażują się ich dzieci - wesprzeć dotarcie do lokalnych mediów z informacjami o działaniach, upiec ciasto na spotkanie grupy, podwieźć kolegów i koleżanki na próbę, przewieźć ciężkie rzeczy na wernisaż czy spektakl. Ponieważ obecność rodziców w HDK jest rozproszona i nieregularna (różne zajęcia dla dzieci zaczynają się i kończą o różnych porach), w badaniu tej grupy postawiliśmy na indywidualne rozmowy oraz powieszone na ścianach plakaty z pytaniami, na których każdy mógł dopisywać swoje odpowiedzi. W ten sposób powstał bank pomysłów na to, co chcieliby robić rodzice w HDK oraz jak można by zaaranżować przestrzeń korytarzy, na których spędzają czas w oczekiwaniu na swoje dzieci, aby poczuli się w HDK bardziej u siebie. Nasze pytania na plakatach brzmiały: „Co mogłoby sprawić, żebyście lepiej się tu poczuli?” oraz „Na co byś chodził do HDK sam dla siebie?”.

Podobną grupą, z którą udało się nam porozmawiać, były członkinie Klubu Młodych Mam, działającego przy Miejskiej Bibliotece Publicznej w Hajnówce. Założyły go pracownice biblioteki, same będące młodymi mamami, aby zintegrować i zaangażować we wspólne spotkania swoje koleżanki i znajome w podobnej sytuacji. Obie te grupy - rodzice dzieci chodzących do HDK oraz Klub Młodych Mam - nierzadko się pokrywają: starsze dzieci członkiń Klubu często chodzą lub chodziły na zajęcia do HDK (młodsze, najczęściej w wieku 0-3 lat, są jeszcze zbyt małe).

Czas wolny i ważne miejsca

Na pytanie o sposoby spędzania czasu wolnego najczęściej padającą odpowiedzią był jego **brak**. Młode mamy w szczególny sposób odczuwają nie tylko to, że nie mają czasu tylko dla siebie, ale wręcz mają wyrzuty sumienia, kiedy mają spędzić czas z dala od dzieci - po całym dniu w pracy czują, że spędzają z nimi za mało czasu, dlatego samotne wyjście wydaje im się samolubne. Rozwiązaniem tego problemu mogłyby być zajęcia dla dorosłych, w czasie których zapewniona byłaby opieka animatorki, która zajmowałaby się dziećmi. Nie chodzi jednak tylko o zorganizowanie kącika dla dzieci - kredek i kolorowanek - w którym byłyby one zostawione same sobie, lecz o pełnowymiarową animację dostosowaną do ich wieku i zainteresowań, tak by dzieci się nie nudziły i nie przeszkadzały rodzicom w zajęciach. Przykładem takiej animacji i miejsca, gdzie rodzice mogą wspólnie spędzić czas i są pewni, że dzieci są pod dobrą opieką, jest niedawno otwarta kawiarnia **Lipowart**²² na Osiedlu Lipowa. Jak opowiadały klubowiczki, choć jest to po prostu kawiarnia z wydzieloną częścią dla dzieci, gdzie mogą się one bawić (na wyposażeniu kawiarni są zabawki, książki, kredki itp.), a mamy w tym czasie mogą posiedzieć przy kawie i ciastku, to jest tam także sala warsztatowa dostosowana do potrzeb dzieci, gdzie właścicielka organizuje ciekawe warsztaty rękodzielnicze dla dzieci. Jedna z mam opowiadała, że jej dziecko miało w kawiarni Lipowart wyprawiane urodziny. Rodzice dostali od właścicielki listę warsztatów, które ta mogła zorganizować dla ich dzieci - grupa wybrała robienie lampionów, w co bardzo się zaangażowała, a w tym czasie rodzice mogli być przez chwilę sami ze sobą. Kobiety z Klubu Młodych Mam zwracały uwagę, że takie warsztaty mogłyby odbywać się także dla młodszych, kilkuletnich dzieci, wtedy rodzice mogliby im pomagać w trudniejszych zadaniach (np. wycinaniu nożyczkami), a byłoby to „dwa w jednym” – czas spędzony wspólnie zarówno z dziećmi, jak i w grupie dorosłych.

Wnętrze kawiarni Lipowart – przykład dobrze zaprojektowanej przestrzeni, odpowiadającej na potrzeby dzieci i dorosłych

Bardzo ważnym miejscem w doświadczeniu klubowiczek była także **biblioteka**²³ - miejsce, w którym odbywają się spotkania Klubu. Znajduje się ona w wyremontowanym i dobrze wyposażonym budynku

22 <https://www.facebook.com/Klubokawiarnia-Lipowart-599436373579430/> (dostęp 11.05.2017).

23 <http://biblioteka.hajnowka.pl/> (dostęp 11.05.2017).

z wypożyczalnią książek na parterze oraz czytelnia na I piętrze. Tam również znajduje się sala spotkań, którą na swoje potrzeby wykorzystuje Klub. W sali jest dostępny projektor i ekran. Odbywają się tam spotkania z ciekawymi osobami oraz prelekcje ekspertów na tematy ważne dla młodych mam – w ostatnim czasie gośćmi były dentystka, dermatolożka oraz homeopata i naturoterapeutka. Takie spotkania przyciągają bardzo wiele osób, przede wszystkim młode mamy, również te, które wcześniej nie należały do Klubu. Jedna z pomysłodawczyń tej inicjatywy opowiadała, że na każde spotkanie przychodzi ktoś nowy, a tym samym Klub stale się powiększa, chociaż liczba regularnie uczęszczających członkiń jest raczej stała. Informacje o kolejnych spotkaniach pojawiają się na stronie internetowej oraz na Facebooku biblioteki, głównie działa jednak poczta pantoflowa.

Innymi sposobami spędzania wolnego czasu, zwłaszcza weekendów, były wizyty na basenie (najczęściej całą rodziną), wyjazdy do kina do Białegostoku, wycieczki do Białowieży lub relaks w przydomowym ogrodzie. Latem częstym miejscem odwiedzin jest również miejski park i amfiteatr, co związane jest z odbywającymi się tam imprezami plenerowymi i koncertami.

Co ułatwia, co utrudnia uczestnictwo w kulturze

Jak już wspomnieliśmy, rodzice małych dzieci są grupą mocno zabieganą i po pracy oraz opiece nad dziećmi nie zawsze mają czas i chęć na dodatkowe zajęcia. Inną sprawą jest to, że **HDK** w zasadzie **nie obejmuje tej grupy wiekowej swoją ofertą**. Zajęcia domu kultury kierowane są przede wszystkim do dzieci, częściowo do nastolatków i do seniorów. Młodzież (14-18 lat) i osoby dorosłe mają bardzo ograniczony ich wybór. Jediną aktywnością skierowaną tylko do dorosłych w HDK są czwartkowe zajęcia taneczne (taniec towarzyski i salsa). Jeśli rodzice przychodzą do HDK, to przede wszystkim ze względu na aktywności, w których uczestniczą ich dzieci. Spędzają wtedy czas na korytarzu, czekając na zakończenie zajęć. Uczestniczeniu rodziców w zajęciach mogłaby sprzyjać organizacja wspólnych zajęć dla nich i dla dzieci albo wykorzystanie czasu, kiedy siedzą na korytarzu czekając na dzieci, i zaproponowanie im jakiejś formy aktywności (zajęcia, warsztaty, konsultacje dla rodziców, gry planszowe, akcesoria do gier sprawnościowych, książki, gazety).

Kolejną kwestią utrudniającą dorosłym korzystanie z oferty HDK jest podkreślany przez rodziców **brak informacji** o zajęciach i wydarzeniach. HDK reklamuje swoją ofertę na różne sposoby (Facebook, plakaty, ulotki), jednak umieszczane są one w takich miejscach, że nie trafiają do zabieganych rodziców. Zapoznanie się z grafikiem HDK ułatwiłyby dorosłym ulotki i plakaty rozłożone bezpośrednio przy krzesłach i fotelach, na których spędzają czas czekając na dzieci (głównie na korytarzach I i II piętra HDK). Plakaty i ulotki wiszą w gablotach przy wejściu do HDK, ale rodzice, spiesząc się na zajęcia, tylko koło nich przebiega, nie wczytując się w ich treść. Moment oddechu

i chwila przerwy następuję właśnie na korytarzu przy drzwiach, za którymi odbywają się zajęcia dla dzieci. Jedna z naszych rozmówczyń stwierdziła, że chętnie przychodziłaby do HDK na zajęcia z tańca towarzyskiego, ale nie miała pojęcia, że takie zajęcia w HDK się odbywają. Innymi punktami, które rodzice wskazywali jako dobre miejsca na umieszczanie informacji o ofercie, są przedszkola i szkoły, z których codziennie odbierają dzieci, punkty handlowe, w których robią zakupy, takie jak np. Kaufland czy Biedronka, oraz skrzynki pocztowe.

Elementem utrudniającym osobom dorosłym uczestnictwo w kulturze, nawet jeśli znajdują na to czas i okazję, są przede wszystkim pieniądze. I tak, o ile mamy z Klubu Młodych Mam bardzo chwaliły sobie ofertę kawiarni Lipowart pod względem oferty dla dzieci czy kawiarni w centrum handlowym Galeria Hajnówka jako miłego miejsca do spędzenia czasu, o tyle przyznawały, że nie mogą sobie na takie atrakcje pozwolić bardzo często ze względu na **ceny** - zwłaszcza jeśli opłacają warsztaty dla dzieci, jednorazowo kosztujące kilkadziesiąt złotych. Podobnie jest z interesującą młode mamy ofertą klubów fitness; ich wadą jest dodatkowo to, że nie można tam zabrać dziecka.

Potrzebą młodych mam byłaby więc bardziej rozbudowana oferta zajęć dla dzieci w różnym wieku, w tym również dla tych młodszych, w których uczestniczyłyby wspólnie z rodzicami. Takie zajęcia musiałyby też być relatywnie tanie i dostępne w godzinach, w których młodzi rodzice nie są zajęci pracą, a więc w dni robocze popołudniami (po godz. 17:00, a nawet w okolicach 19:00) lub w weekendy (zwłaszcza w niedziele, ponieważ sobota to dzień zakupów i porządków).

Potrzeby i propozycje kulturalne rodziców

Rodzice, z którymi rozmawialiśmy w HDK, sami zauważają, że mało jest dla nich zajęć, więc nawet jeśli by mieli czas i możliwość uczestniczenia w nich, to nie mają właściwie żadnego wyboru.

Podczas naszych rozmów chcieliśmy się dowiedzieć, na jakie zajęcia w HDK rodzice byliby skłonni przychodzić, jaką ofertą, jeśli HDK mogłoby im coś zaproponować, byliby zainteresowani. Wśród propozycji pojawiały się przede wszystkim zajęcia ruchowe, bazujące na pracy z ciałem: aerobik, joga, tai-chi, akrobatyka, jazz, gimnastyka, medytacje oraz zajęcia taneczne, czy po prostu miejsce do potańczenia, na dancing. Zainteresowani byli również zajęciami plastycznymi, warsztatami teatralnymi, kursem szkicowania, warsztatami kulinarnymi, większą liczbą wydarzeń kinowych i teatralnych (w odpowiednich dla nich porach, tj. po pracy lub w weekendy). Podkreślali, że chętnie uczestniczyliby w zajęciach dla całych rodzin (rodzice + dzieci), takich jak warsztaty plastyczne, wycieczki, przejażdżki rowerowe, pikniki czy ogniska.

Ofertą zajęciową, która interesowałaby młode mamy w czasie wolnym lub podczas zajęć dla dzieci, byłby przede wszystkim zajęcia fitness i zumby, ale również rozwijające kompetencje potrzebne

młodym mamom na co dzień, takie jak kurs grafiki komputerowej, technik relaksacyjnych, języków obcych czy warsztaty kulinarne. Jako propozycje dla dzieci przedstawiły głównie zajęcia sportowe oraz teatr dla dzieci. Chętnie uczestniczyłyby też w zajęciach okazjonalnych, świątecznych, np. dekupażu wielkanocnego, bożonarodzeniowego.

Przestrzeń HDK

Wnętrze HDK jest nowe i świeżo po remoncie. Na szczególną uwagę zasługuje sala widowiskowa, przystosowana do występów i pokazów filmowych, wyposażona w scenę i profesjonalny sprzęt oraz wygodne fotele dla publiczności.

Przy okazji remontu klatki schodowej oryginalnie zaplanowano poręczę schodów na II piętrze, wykorzystując je jako wieszaki na ubrania i kurtki uczestników zajęć. Dzięki remontowi budynek zyskał, ale również zmienił swój swojski dotąd charakter. Dla niektórych przestrzeń korytarzowa HDK po remoncie stała się zimna i surowa, a wyłożenie

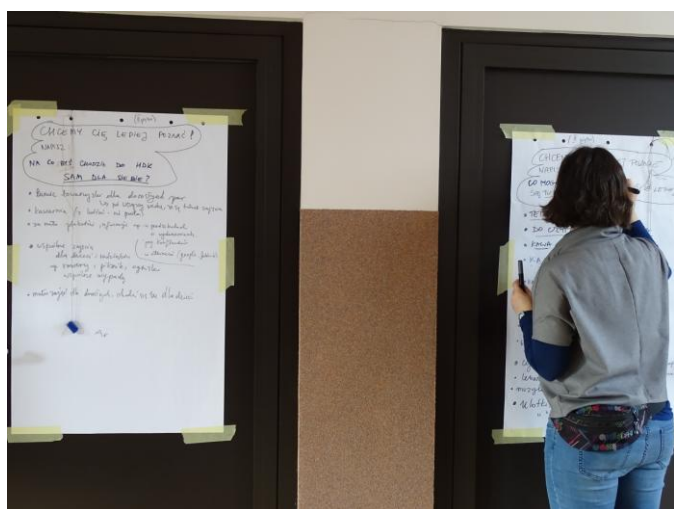
wnętrza płytkami nie sprzyja poczuciu przytulności. Pojawiły się opinie, że HDK po remoncie przypomina bardziej centrum handlowe, a więc instytucję raczej bezduszną, mało przytulną, kojarzoną z szybkim załatwianiem spraw.

Pierwszą przestrzenią, którą się widzi zaraz po wejściu do HDK, jest duży, przestronny hol. Jego ściany wykorzystywane są jako powierzchnia wystawiennicza, co jest bardzo dobrym pomysłem, bo od razu zwraca ona uwagę, gdy odwiedza się HDK. Przestrzeń ta jednak nie zatrzymuje odwiedzających na długo, a to za sprawą braku jakiegokolwiek wyposażenia (np. fotele, krzesła, poduszki do siedzenia, stół, przy którym można by było przysiąść), które sprawiłoby, że chciałoby się w niej zostać.

Osobami, które najczęściej korzystają z przestrzeni holu na parterze i korytarzy na I i II piętrze, są przede wszystkim rodzice czekający na dzieci biorące udział w zajęciach HDK. Ich pobyt w tej przestrzeni trwa zazwyczaj od pół godziny do godziny i kumuluje się na korytarzach I i II piętra. To tam znajdują się krzesła i kilka foteli. Tak jak wspomnieliśmy, w głównym holu takiego wyposażenia nie ma, więc jeśli rodzic jest zmuszony tam czekać na dziecko, to albo siedzi na schodach albo stoi oparty o ladę szatni.

W związku z tym, że rodzice są osobami obecnymi w przestrzeni HDK, a jednocześnie nieobecnymi w zajęciach HDK, wydało nam się ważne, aby zaangażować ich w konsultacje dotyczące wyglądu holu i korytarzy w HDK pod kątem ich wygody i pomysłów na wyposażenie tej przestrzeni, tak by chcieli w niej przebywać i czuli się „swojsko”.

Z rodzicami rozmawialiśmy podczas zajęć ich dzieci w HDK, w czasie, który spędzają na korytarzu, więc mogliśmy na bieżąco omawiać konkretne rozwiązania przestrzenne i zaobserwowane utrudnienia. W pomysłach na urządzenie przestrzeni HDK prym wiodła „**poczekalnia dla rodziców**” - kameralne przestrzenie z wygodnymi krzesłami, fotelami lub kanapą, ze stolikiem i czasopismami (wskazywane ze względu na krótki czas na lekturę). Kącik czy regał z książkami mógłby im z kolei posłużyć jako wymiennalnia lektur. Wiele osób wskazywało też na potrzebę „**kawiarenki**” lub sklepiku - miejsca

z kawą, herbatą czy ciastkiem, ekspresem do kawy lub automatem z jedzeniem i piciem, a przynajmniej z dystrybutorem wody. Często wymienianą potrzebą był również **kącik dla młodszych dzieci**, np. stół z kredkami i flamastrami, ponieważ część rodziców przyprowadza ze sobą do HDK swoje młodsze dzieci, które nie uczestniczą w tym czasie zajęciach i często się nudzą (stół, krzesło i flamastry do wpisywania odpowiedzi na

plakatach, które zostawiliśmy na parterze w holu podczas badania, szybko zostały zaanektowane przez dzieci, które przy stoliku zaczęły rysować i kolorować). Dobrym przykładem takich miejsc wygodnych i przyjaznych rodzicom są dwie hajnowskie kawiarnie, o których już wspominaliśmy: Lipowart i kawiarnia w Galerii Hajnówka (tu znajdują się regały z przeróżnymi książkami, atlasami i grami, z których można korzystać na miejscu).

Ważnym postulatem wydaje się również wydzielenie miejsca, w którym można byłoby w ciszy **nakarmić niemowlę**. Obecnie matkom do karmienia użycza się pokoi instruktorów. Warto odnotowania jest fakt, że w łazience HDK znajduje się przewijak. Takich miejsc brakuje zazwyczaj w przestrzeni publicznej, HDK może więc być przykładem dobrych praktyk - jak tworzyć przestrzeń przyjazną użytkownikom, w tym młodym rodzicom. Stoliki, które mogłyby się pojawić przy fotelach czy miejscach siedzących, mogłyby również posłużyć do eksponowania ulotek informujących o wydarzeniach i zajęciach w HDK. Rodzice wskazywali, że gdyby takie informacje znajdowały się na stoliku, na wyciągnięcie ręki, na pewno zwróciłyby ich uwagę.

Kolejnym ważnym postulatem, chyba najmocniej podkreślonym flamastrem, nie tylko przez rodziców, ale i przez dzieci, na naszym plakacie badawczym, był apel o dostęp do bezpłatnego **wi-fi**. Jako pomysły na zrelaksowanie i odstresowanie rodziców pojawiały się: puszczana z głośników muzyka, telewizor czy gry, takie jak cymbergaj i ping-pong. Niektóre propozycje rodziców zakładały większą ingerencję w przestrzeń, np. zmianę koloru ścian czy powieszenie większej liczby obrazów i plakatów na ścianach.

Prośba o przyniesienie własnych akcesoriów (np. kubków, herbaty, książek, czasopism) i dekoracji (obrazów, ale również obrusów, makatek, dywaników, poduszek), a może nawet niepotrzebnych stolików kawowych, krzeseł czy foteli, które mogłyby uprzyjemnić im pobyt w HDK, mogłaby zaktywizować rodziców i dać im poczucie bycia gospodarzami w HDK, za który są wraz z dziećmi odpowiedzialni.

Grupa docelowa: Seniorzy z Uniwersytetu Trzeciego Wieku

W rozmowach z mieszkańcami Hajnówki często powtarzały się stwierdzenia „**Seniorzy to siła sprawcza Hajnówki**”, „**Seniorzy nadają Hajnówce ton**”, „Trzeci Wiek dobrze działa”. W związku z tym postanowiliśmy w ramach naszej diagnozy przyjrzeć się bliżej tej bardzo aktywnej grupie, zbudować portret pokolenia 60+, poznać sposoby spędzania czasu, a także trudności, jakie natrafiają podczas uczestniczenia w kulturze.

Przeprowadziliśmy w sumie 6 godzinnych pogłębionych wywiadów grupowych z łącznie 30 seniorkami. Uczestniczkami naszych wywiadów były tylko kobiety, ponieważ na ich przeprowadzenie został wyznaczony czas zajęć z gimnastyki, a jak stwierdziły seniorki: *panowie na gimnastykę nie chodzą*. Niemniej jednak temat rozmów dotyczył również mężczyzn oraz ich aktywności i braku aktywności w ramach UTW.

Aktywni mieszkańcy

Seniorzy w Hajnówce stanowią obecnie najliczniejszą grupę wiekową. Według danych statystycznych z 2015 roku²⁴ osoby w wieku 55-64 lat są grupą dominującą w gminie miejskiej. Założony w Hajnówce w 2007 roku Uniwersytet Trzeciego Wieku skupia 196 osób (z czego 5/6 stanowią kobiety) i oferuje swoim członkom bezpłatne²⁵ codzienne zajęcia, takie jak: nauka języków obcych, informatyka,

²⁴ http://bialystok.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_podlaskie/portrety_gmin/powiat_hajnowski/gmina_miejska_hajnowka.pdf (dostęp 10.05.2017).

²⁵ Składka członkowska UTW wynosi 30 zł za semestr.

gimnastyka, nordic walking, tenis stołowy, a także różne warsztaty (kulinarne, taneczne, teatralne), a także okazjonalne: seminaria, wycieczki, spotkania integracyjne²⁶.

Seniorzy podczas rozmowy podkreślali, że są bardzo aktywną i dobrze zorganizowaną grupą przede wszystkim dlatego, że im się chce i tacy już byli wcześniej, jeszcze podczas swojej pracy zawodowej (wielu z nich pracowało w hajnowskich zakładach przemysłowych lub urzędach). Moment przejścia na emeryturę i nagle zyskany wolny czas były dla wielu z nich sporym przeżyciem. Innym powodem do udzielania się społecznie są wnuki, mieszkające daleko od nich, co oznacza, że nie są zobowiązani się nimi opiekować. Seniorzy określają siebie jako aktywnych, towarzyskich, pracowitych, pomysłowych, tolerancyjnych, wspierających się nawzajem, ciekawych świata i przyzwyczajonych do pracy fizycznej. Z rozmów wynikało, że są silnie związani z samą Hajnówką i jej wielokulturowością, podkreślali, że jest to miejsce idealne dla nich, ładne, ciche, spokojne, czyste, z dobrym klimatem i blisko lasu. W odróżnieniu od młodzieży, mają zapewnione miejsca spotkań (HDK, prywatne domy, ogródki działkowe, świetlica na terenie ogródków działkowych) oraz wsparcie UTW w organizacji zajęć i wydarzeń.

Nasze rozmówczynie wskazywały, że kobiety-seniorki są aktywniejsze od mężczyzn, co wynika z ich potrzeby oderwania się od codziennych, domowych zajęć i chęci integracji, spotkań towarzyskich. Mężczyźni w ich oczach są bardziej leniwi i nastawieni na spędzanie czasu w domu lub na działce. Panowie należący do UTW to zazwyczaj mężowie członkiń „Trzeciego Wieku”, zachęceni przez nie do zapisania się na zajęcia. Skupiają się przede wszystkim na zajęciach z tenisa stołowego, warsztatach teatralnych, wycieczkach i seminariach. W opinii naszych rozmówczyń, jeśli jakiś senior nie udziela się towarzysko i społecznie, to przede wszystkim dlatego, że już wcześniej nie był aktywny zawodowo. Pojawiały się również uzasadnienia tej sytuacji, mówiące o sytuacji życiowej, przede wszystkim samotności - jeśli ktoś został sam po śmierci współmałżonka, a dzieci są daleko, często jest mu trudniej wyjść z domu i spotkać się z innymi, brakuje motywacji i wsparcia ze strony bliskich.

26 <http://www.utw.hajnowka.pl/harmonogram-zajec-w-grupach.html> (dostęp 10.05.2017).

Warto zwrócić uwagę, że aktywność seniorów skupia się przede wszystkim na zajęciach i wydarzeniach skierowanych głównie do ich grupy wiekowej. Należałoby spróbować ich energię i przywiązanie do historii i kultury Hajnówki wykorzystać do działań międzypokoleniowych, tak jak podczas spektaklu teatralnego pt. *Wizyta starszej pani*, który odbył się w HDK i w którym brała udział młodzież z I Liceum Ogólnokształcącego wraz z seniorami.

Jednym z dobrych przykładów siły tej grupy i przywiązania, jakim darzą Hajnówkę i jej wielokulturowy charakter, jest aktywny opór seniorów wobec Marszu Żołnierzy Wyklętych, organizowanego od dwóch lat przez narodowców. Seniorzy protestowali przeciw zgodzie na jego organizację przez pisanie petycji, rozmowy z burmistrzem i głośne wyrażanie dezaprobaty.

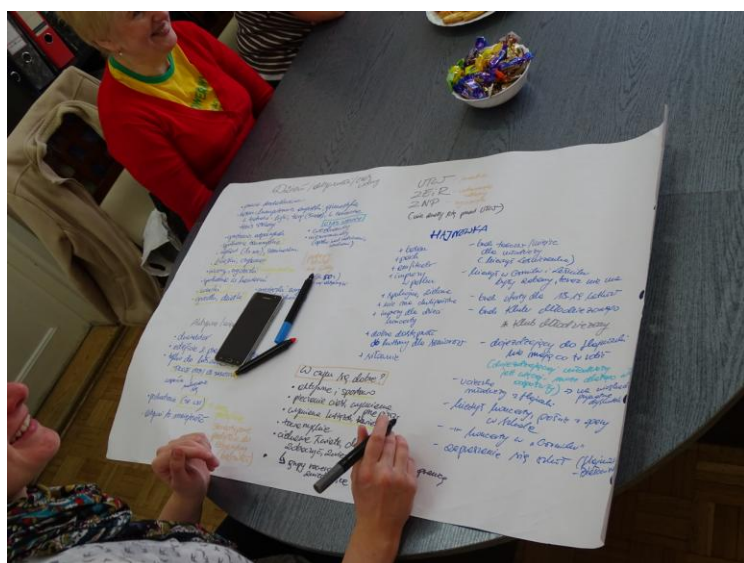
Czas wolny i ważne miejsca

Gdy rozmawialiśmy z seniorkami na temat ich dnia codziennego i czasu wolnego, najczęstszym stwierdzeniem było: ***Na nadmiar wolnego czasu nie narzekam!*** Wiele z nich było w stanie bardzo szczegółowo przedstawić nam swój rozkład zajęć (*10:00 zajęcia, 11:00 wpadam szybko przegryźć coś w domu, 13:00 kijki w lesie; w środy między 7:00 a 12:00 jestem na bazarze*). Jak twierdziły seniorki, założenie UTW to był strzał w dziesiątkę, przede wszystkim ze względu na czas zimy, kiedy pogoda nie pozwalała im na przebywanie na zewnątrz. Obok aktywności oferowanych w ramach UTW czy wydarzeń organizowanych przez HDK wielu seniorów do swoich codziennych zajęć, oprócz gotowania, sprzątania czy opieki nad wnukami/starszymi rodzicami, zaliczyło pracę w ogródku działkowym, spotkania towarzyskie, czytanie książek, rozwiązywanie krzyżówek, przejażdżki rowerowe, nordic walking czy okresowe, zarobkowe zbieranie runa leśnego (grzyby, jagody, borówki) oraz robienie przetworów i nalewek. Tak więc można stwierdzić, że seniorzy czasu wolnego nie mają wcale dużo. Zazwyczaj wolną chwilę mają w weekendy oraz po godzinie 19:00.

Jeśli chodzi o ważne dla seniorów punkty w Hajnówce, to są przede wszystkim to miejsca ich spotkań w ramach UTW - m.in. Hajnowski Dom Kultury, zwany dawniej „Górnikiem”, przylegająca do miasteczka Puszcza Białowieska (do której chodzą „na kijki” oraz zbierać leśne owoce), znajdująca się w podhajnowskim lesie Krynoczka, ogródki działkowe, basen, Amfiteatr (głównie latem, kiedy HDK organizuje w nim imprezy), kościół, cerkiew. Miejscem ich spotkań są też często ich prywatne domy i mieszkania, a większe imprezy urządzą w lokalu gastronomicznym przy sklepie meblowym Forte (dawniej Furnel), w restauracji Leśny Dworek i w Leśniczance.

Co ułatwia, co utrudnia uczestnictwo w kulturze?

Tym, co ułatwia seniorom bycie aktywnymi, jest przede wszystkim siła ich grupy. Podczas wywiadów wielokrotnie padały stwierdzenia, że uczestniczenie w UTW, wspólne spotkania to przede wszystkim **wzajemna energia, wspieranie się, tolerancja** (członkami UTW są osoby różnych wyznań, przede wszystkim prawosławnego i katolickiego). Seniorzy dzielą się między sobą informacjami, pomysłami, doświadczeniami, poradami, ale też np. nasionami i sadzonkami do ogródków działkowych czy przepisami na nalewki. Wiedzą, że mogą na siebie liczyć w potrzebie. Jak stwierdziła jedna z senierek: *bez spotkań nie istniejemy*. Jako UTW mogą liczyć na wsparcie Hajnowskiego Domu Kultury (użyczanie pomieszczeń na zajęcia, sali na potańcówki) czy Urzędu Miasta, ale przede wszystkim się **samoorganizują**. Część seniorów udziela się również w Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz w Polskim Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów.

Tym, co ułatwia im organizowanie się i przekazywanie informacji, są **różne formy docierania do seniorów z informacją**. Każda sekcja zajęć w UTW ma wyznaczonego seniora-lidera grupy, który ma za zadanie informować resztę uczestników o wszelkich zmianach w zajęciach, dodatkowych wydarzeniach itp. Zazwyczaj robi to ustnie podczas zajęć, ale również za pomocą telefonów czy smsów. Seniorzy wskazywali na

różnorodność form komunikowania się: od „poczty pantoflowej”, informacji przekazywanej od koleżanki/kolegi przez telefony i smsy, tablice ogłoszeń, ogłoszenia w lokalnej prasie aż po stronę internetową Uniwersytetu Trzeciego Wieku, gdzie wszelkie informacje o grafiku zajęć są na bieżąco dodawane. Osoby nieposiadające dostępu do Internetu często korzystają z kolei z lokalnej telewizji kablowej Hajnówka²⁷, w ramach której emitowany jest program TV Podlasie²⁸, gdzie pojawiają się lokalne ogłoszenia o zbliżających się uroczystościach i wydarzeniach kulturalnych. Seniorzy podkreślali również przystępną cenę²⁹ za dostęp do tej telewizji, co sprawia, że w zasadzie każdy z nich z niej korzysta.

Gdy pytaliśmy seniorów o trudności, jakie napotykają w swoich aktywnościach, często podkreślali, że **seniorzy dadzą sobie radę** i lepiej skupić się na młodzieży, która nie ma gdzie się spotykać, nie ma

27 <http://tvkhajnowka.pl/> (dostęp 11.05.2017).

28 <http://www.tvpodlasie.com.pl/> (dostęp 11.05.2017).

29 38 zł miesięcznie za pełen pakiet: <http://tvkhajnowka.pl/hajnowka/telewizja-kablowa> (dostęp 11.05.2017).

swojego „Klubu Młodzieżowego”. Gdy wspominali o swoich nieaktywnych rówieśnikach, jako przeszkody podawali przede wszystkim stan zdrowia uniemożliwiający zaangażowanie społeczne, obowiązki rodzinne (opieka nad rodzicami, wnukami, pomaganie w prowadzeniu firmy), prace sezonowe, zajmowanie się ogródkiem działkowym, samotność czy pochodzenie ze wsi, które ich zdaniem determinuje podejście tych osób do emerytury - jako bierne spędzanie czasu. Brak wykształcenia (niższa samoocena względem osób z UTW), gorszy ubiór, problem z transportem do Hajnówki (brak autobusów) - to powody, które według seniorek z UTW sprawiają, że aktywni w Hajnówce są przede wszystkim jej mieszkańcy i osoby, które pracowały zawodowo, wykształcone. Osoby samotne, wcześniej nieaktywne mają utrudniony start w „byciu aktywnym” - nie mają nikogo, kto by je zachęcił, wsparł i nakręcił do działania, trudno do nich dotrzeć. Bo tym, co sprawia, że seniorowi z UTW chce się działać, jest druga osoba - wzajemne namawianie się i inspirowanie do aktywności.

Potrzeby i propozycje kulturalne seniorów

Seniorki na pytanie o to, czego im brakuje w Hajnówce, najczęściej odpowiadały, że niczego, może oprócz **czasu** i niekiedy zdrowia. Jako pilną potrzebę wskazywały **miejsce spotkań dla... młodzieży**. Wielu seniorów w rozmowie z nami podkreślało, że oni jako grupa są dobrze zorganizowani, zintegrowani, w odróżnieniu od młodzieży, która nie ma swojego „Klubu Młodzieżowego”, miejsca, gdzie mogłaby się integrować czy potańczyć. Kiedyś takim miejscem był Dom Kultury „Leśnik”, który skupiał się przede wszystkim na pracy z młodzieżą³⁰, ale dziś próżno szukać w Hajnówce oferty kulturalnej dla osiemnasto-, dziewiętnastolatków. Nic nie zatrzymuje po lekcjach uczniów gimnazjów czy szkół ponadgimnazjalnych dojeżdżających z okolicznych wsi do Hajnówki, nie mają organizowanych żadnych pozaszkolnych aktywności. W opinii seniorek to sprawia też, że młodzież po ukończeniu szkoły wyjeżdża z Hajnówki i już nie wraca.

Mimo że możliwości spotkań i integracji seniorom nie brakuje, nasi rozmówcy po namyśle wskazywali, że brakuje im czegoś w rodzaju **klubiku**, klubokawiarni, domu seniora, gdzie raz, dwa razy w tygodniu mogliby się zbierać, pobyć razem, przynieść ciasto, wypić kawę i herbatę, powymieniać książkami (UTW ma tylko pomieszczenie biurowe).

Z dodatkowych potrzeb w rozmowach pojawiły się: **siłownia plenerowa** przeznaczona tylko dla nich (wskazywali, że obok HDK znajdują się drążki do street workoutu, ale są przeznaczone dla młodzieży i nie ma przy nich ławeczek do siedzenia) oraz **sala gimnastyczna**, bo z przyszkolnych hal sportowych nie mogą korzystać ze względu na pokrywające się godziny zajęć UTW i lekcji w-fu.

30 <http://hajnowka.strefa.pl/ukultura6.html> (dostęp 12.05.2017).

Propozycje, które padały podczas rozmów, a które uatrakcyjniłyby życie hajnowskich seniorów, to przede wszystkim organizowanie **zawodów sportów zespołowych** (mogliby ich w tym wspomóc nauczyciele w-fu ze szkół), **wypożyczalnia rowerów** oraz sanatorium (biorąc pod uwagę dobry, zdaniem seniorów, klimat i bliskość Puszczy Białowieskiej).

Niemniej z rozmów wynikało, że jest to grupa na tyle zorganizowana, że seniorzy nie mają oczekiwań wobec instytucji, że te coś dla nich zrobią, na pierwszym miejscu podkreślają sytuację młodzieży, do której należałoby skierować energię i działania hajnowskich instytucji.

Podsumowanie

Wnioski i rekomendacje

- **Młodzież** to wymagająca grupa, którą trudno zainteresować działaniami HDK, dotychczas kierowanymi głównie do osób młodszych oraz do seniorów. Praca z młodzieżą musi niekiedy polegać na choćby częściowym podążaniu za jej zainteresowaniami i podejmowanymi przez nią aktywnościami. Z naszych badań wynika, że młodzież uczestnicząca w działalności HDK to osoby, które od dzieciństwa są w nią zaangażowane.
 - **Nawiązanie kontaktu z młodzieżą** – młodzież można zachęcić do odwiedzania HDK, nawiązując kontakt ze szkołą i już działającymi w niej kołami i innymi grupami oraz przede wszystkim aktywnymi liderami – nauczycielami.
 - **Przyciągnięcie młodzieży do HDK przez zaoferowanie przyjaznej przestrzeni** – jak wykazaliśmy wcześniej, dla młodzieży niezwykle ważne są spotkania z rówieśnikami, niekoniecznie zorganizowane czy mające określony cel. Młodych do HDK mogłoby przyciągnąć darmowe wi-fi, możliwość doładowania telefonu i przestrzeń, w której mogliby wspólnie, acz bez zobowiązań spędzać czas, zwłaszcza w miesiącach jesiennych czy zimowych, gdy trudno jest spędzać czas na powietrzu. Mamy świadomość, że HDK dysponuje ograniczoną niezagospodarowaną przestrzenią. Być może warto zorganizować przestrzeń dla młodzieży w innym miejscu, niż dla seniorów i młodych rodziców z dziećmi. Takim miejscem mogłaby się stać piwnica HDK. Warto włączyć młodzież w urządzenie tej przestrzeni, tak by mogła się z nią potem identyfikować – młodzi mogliby wziąć udział w porządkowaniu piwnicy, malowaniu ścian i przystosowywaniu jej do własnych potrzeb (inspiracja: <http://muralegdanskzaspa.pl/kolekcja>, <http://www.twozywo.art.pl/twzw.php?4>).

- o **Przestrzeń na zewnątrz** – jednym z głównych skojarzeń młodych z HDK jest kino. Narzekają jednak, że jest ono kiepskiej jakości. Padł jednak pomysł zorganizowania kina „pod chmurką” czy sceny na dworze. Być może w ten sposób w miesiącach letnich można by było przyciągnąć młodzież do HDK.
 - o **Młodzieżowy klub filmowy, dyskusyjny klub książki** – młodzi wskazują także na deficyt skierowanych do młodzieży wydarzeń bardziej angażujących intelektualnie. Stworzenie miejsca ambitnej wymiany myśli mogłoby przyciągnąć tę część młodzieży, która obecnie nie znajduje dla siebie miejsca i oferty w Hajnówce.
- **Rodzice** to specyficzna, ale bardzo dobrze określona grupa, od której możliwości i chęci zależy nie tylko jej własne uczestnictwo w kulturze, ale również aktywność dzieci. To rodzice przez swoje postawy i zaangażowanie przekazują dzieciom swój stosunek do HDK i szerzej do kultury, ucząc je aktywności, dążenia do samorozwoju oraz wychodzenia z własnymi inicjatywami. Ponadto jest to grupa, dla której oferta HDK jest stosunkowo najslabiej rozwinięta, a utracenie jej dla lokalnej kultury może rezonować w kolejnych latach.
- o **Przystosowanie przestrzeni HDK do potrzeb rodziców** - konsultacje z rodzicami i dostosowanie wnętrza i okolicy HDK do ich potrzeb, np. urządzenie „poczekalni dla rodziców”, będącej miejscem odpoczynku z fotelami, kanapami, stolikami, półkami z książkami. Zachęcenie do przyniesienia własnych produktów (kawy, herbaty, ciastek), kubków, dekoracyjnych bibelotów. Włączenie rodziców - a pośrednio również dzieci – w proces urządzania przestrzeni HDK, stworzenie przez nich w HDK „swojego miejsca”. Rodzice w ten sposób nie tylko sami zaczęliby działać na rzecz HDK i mogliby się z nim utożsamić, ale staliby się również rzecznikami zmian i sojusznikami HDK w innych instytucjach, w swoim miejscu pracy, w sieciach znajomych, a także wśród własnych dzieci.
 - o **Zajęcia uzupełniające lukę w ofercie dla dorosłych + opieka nad dziećmi i animacje dla dzieci podczas zajęć dla dorosłych** - brakuje konkretnej oferty zajęciowej skierowanej do dorosłych w dniach i godzinach, które nie kolidują z pracą (późne popołudnia i weekendy). Zajęcia sportowe, takie jak fitness, zumba, aerobik, joga, tai-chi, akrobatyka, jazz, gimnastyka, medytacje czy tańce oraz inne: plastyczne, teatralne, kurs szkicowania, grafiki komputerowej, technik relaksacyjnych, języków obcych czy warsztaty kulinarne, skierowane bezpośrednio do dorosłych, z możliwością zostawienia na ten czas dzieci pod opieką animatora, mogłyby być dla rodziców szansą

na odpoczynek i zajęcie się czymś tylko dla siebie, bez poczucia winy, że trzeba dziecko zostawić w domu.

- **Kącik dla dzieci** - głównymi odbiorcami oferty kulturalnej HDK są dzieci, warto byłoby więc zapewnić im kącik tylko dla nich, podczas gdy np. czekają wraz z rodzicami na rodzeństwo uczestniczące w zajęciach lub czekają na rodziców po zajęciach. Taki kącik mógłby być wyposażony w stolik, krzesła, kredki, flamastry, kartki papieru i kolorowanki, a także książki dla dzieci. Dodatkowo można by zadbać o przestrzeń wokół HDK pod kątem dzieci – stworzyć przestrzeń do spotkań np. plac zabaw, zapewnić ławki. W ten sposób dzieci mogłyby poczuć się w HDK bardziej u siebie, oswoić tę przestrzeń jako swoją, w której mogą spędzać czas również poza zajęciami. Pozwoliłoby to budować pozytywny wizerunek HDK i zachęcić do uczestnictwa w zajęciach w przyszłości.
 - **Pokoik dla rodziców niemowląt i małych dzieci** - idealnym rozwiązaniem byłby mały, wydzielony pokoik socjalny, gdzie rodzice mogliby nakarmić, przewinąć lub po prostu uspokoić dziecko, nie przeszkadzając innym odwiedzającym HDK i mając do tego zapewnione warunki.
 - **Wspólne zajęcia dla dzieci i dorosłych** - wspólne zajęcia dla całych rodzin sprzyjałyby integracji mieszkańców i zachęcały do częstszego spędzania czasu wolnego w Hajnówce (zamiast np. wyjazdów do Białegostoku), a tym samym budowały lepszy wizerunek i przywiązanie do miasta, związek z nim i z tym, co się w nim dzieje. Wspólnymi działaniami rodzinnymi, właściwie dla wszystkich grup wiekowych, mogłyby być seanse kinowe (latem - kino letnie), wycieczki piesze i rowerowe, pikniki czy ogniska. Taką przestrzenią integrującą mieszkańców, mogłaby być dotychczas praktycznie niewykorzystywana przestrzeń wokół budynku HDK.
- **Seniorzy** z UTW są dobrze zorganizowaną i zintegrowaną grupą, dostrzegają nie tylko swoje potrzeby, ale przede wszystkim widzą brak oferty kulturalnej skierowanej do młodzieży. Seniorzy to mieszkańcy bardzo związani z Hajnówką, jej kulturą i historią, czują się odpowiedzialni za swoją miejscowość i jej wielokulturowy charakter. Warto wykorzystać potencjał, energię i przywiązanie do lokalnej historii, które drzeźnią w tej grupie, przez:
 - **Działania międzypokoleniowe** - włączyć seniorów, przez wykorzystanie ich wiedzy i chęci do działania, do projektów łączących pokolenia, przede wszystkim seniorów z młodzieżą, jak w spektaklu teatralnym pt. *Wizyta starszej pani*. W ramach takich projektów międzypokoleniowych seniorzy mogliby być dla młodych ludzi „ekspertami“

od lokalnej historii, od samoorganizowania się, wymiany doświadczeń, jak kiedyś spędzało się czas wolny, a jak to wygląda dziś, nauki obsługi komputera przez seniorów z pomocą uczniów itp.

- **Działania seniorów na rzecz Hajnówki** - wykorzystać potencjał drzemiący w seniorach przez rozpisanie minigrantów na ich działania skierowane do lokalnej społeczności, uruchomienie seniorskiego wolontariatu na rzecz instytucji kultury (np. wspieranie w docieraniu z informacjami do reszty mieszkańców) i społeczności Hajnówki (np. korzystanie z ich wiedzy podczas konsultacji społecznych) lub korzystanie z ich wiedzy eksperckiej (np. pomoc w zorganizowaniu ogrodu społecznościowego na terenie przy HDK) .
- **Pośredniczenie w kontaktach z nieaktywnymi seniorami** - seniorzy mają dość dobrze rozpoznanych sąsiadów ze swojej bliskiej okolicy. Jeśli HDK chciałby dotrzeć do nieaktywnych seniorów, jednym z dobrych sposobów, byłoby wykorzystanie wiedzy osób z UTW na temat ich nieaktywnych rówieśników i próba kontaktu z nimi za pośrednictwem aktywnych seniorów, liderów grup.
- **Przystosowanie terenu wokół HDK i wnętrza do potrzeb seniorów** - konsultowanie z seniorami zagospodarowania okolicy i budynku HDK oraz dostosowanie tej przestrzeni do ich potrzeb, np. przez postawienie ławeczek, działanie na rzecz stworzenia siłowni plenerowej, zagospodarowanie trawnika do spędzania czasu na nim letnią porą (np. leżaki, stoliki na książki, wymienialnia książek), stworzenie społecznej kawiarenki w budynku HDK.
- **Przestrzeń Hajnowskiego Domu Kultury** jako pole konsultacji społecznych - warto brać pod uwagę głos mieszkańców i bywalców HDK w kształtowaniu przestrzeni i zmianach przeprowadzanych zarówno w budynku, jak i na terenie wokół HDK.
 - Wspólnie z rodzicami spróbować stworzyć **przytulne miejsca oczekiwania** na dzieci, które chodzą na zajęcia do HDK.
 - Zaplanować wspólnie z mieszkańcami **zagospodarowanie zielonego terenu** wokół HDK (np. letnie kino „pod chmurką” wyświetlane na ścianie HDK, leżaki na trawie, miejsce na ognisko, siłownia plenerowa, ławeczki, ogród społecznościowy, plac zabaw dla dzieci).
 - Współ z **młodzieżą** stworzyć w HDK **miejsce jej spotkań**, z dostępem do **wi-fi** i miejscami na relaks (np. wiszące siedziska, poduchy). Pozwoli to przyciągnąć do HDK osoby, które wcześniej w nim nie były.

- **Zastanowić się nad formą** i różnymi możliwymi opcjami „**kawiarenki**” dostępnej dla seniorów i dorosłych - czy miałyby to być ogólnodostępny aneks kuchenny, kącik z czajnikiem i ekspresem do kawy, automat z jedzeniem i piciem czy odpłatna działalność kawiarniana.

- **Oferta Hajnowskiego Domu Kultury** - oferta HDK skupia się przede wszystkim na zajęciach artystycznych i organizowaniu wydarzeń, koncertów i imprez okolicznościowych. Grafik sal i godzin zajęć jest dość napięty, co sprawia czasami problemy logistyczne. Warto pomyśleć nad takimi działaniami, które nie kolidowałyby lokalizacyjnie z prowadzonymi już w HDK zajęciami, ale wykorzystywałyby potencjał i zasoby techniczne i merytoryczne HDK:
 - Zastanowić się nad **wolną i niewykorzystaną przestrzenią w HDK i wokół HDK**: hol na parterze, korytarze na I i II piętrze przy salach tanecznych, aneks kuchenny na zapleczu sali widowiskowej, pomieszczenia piwniczne. Może udałoby się je przekształcić w kolejne pomieszczenia służące mieszkańcom i działalności kulturalnej HDK.
 - Włączyć do oferty **zajęcia hobbystyczne, specjalistyczne** (np. fotograficzne, filmowe - może we współpracy z kółkiem Fantastycznych Fizyków Filmowych z liceum białoruskiego - kursy szycia, projektowania graficznego, programowania).
 - Uruchomić we współpracy z lokalnymi aktywistami, ekspertami czy etnologami³¹ **działania wokół lokalnej historii i przeszłości** Hajnówki (dobrym przykładem jest zbieranie archiwalnych fotografii przez bibliotekę miejską) skierowane do młodzieży.
 - Wykorzystać **bliskość Puszczy Białowieskiej** przez włączenie do swojej oferty **działań edukacyjno-przyrodniczych**, np. we współpracy z lokalnymi przyrodnikami, edukatorami leśnymi, np. z Muzeum Przyrodniczo-Leśnego w Białowieży.
 - Zapoczątkować **działania animacyjne z mieszkańcami**, przede wszystkim przez **konsultowanie** z nimi przestrzeni i oferty HDK i **włączenie ich w ich realizację** (np. wspólne urządzenie trawnika wokół HDK czy zaplanowanie i wyposażenie kącika-kawiarni w HDK).
 - **Wspierać lokalnych aktywistów** i ich pomysły w realizacji i promocji, pomagać w szukaniu dofinansowania na ich działania, działać na rzecz ich pomysłów, np. w Urzędzie Miasta, przy okazji Budżetu Obywatelskiego.

31 Np. p. Ewą Moroz-Keczyńską z Muzeum Przyrodniczo-Leśnego w Białowieży.

Bank pomysłów

- Działania międzypokoleniowe:
 - <http://seniorzywakcji.pl/> - konkurs na wspólne działania seniorów i młodzieży.
 - <http://www.platformakultury.pl/artykuly/139146-koprzywnica-patrzymy.html> - projekt wokół lokalnej historii i archiwalnych zdjęć, w którym seniorzy występują jako eksperci od lokalnej przeszłości, a młodzież jako badacze dawnego życia codziennego.
 - <http://archipelagpokolen.pl/> - wolontariat seniorów w różnych instytucjach kultury.
 - <http://www.lazienki-krolewskie.pl/pl/edukacja/wolontariat-z-kultura/wolontariat-z-kultura/wolontariat-z-kultura-muzeum-spotyka-zostan-wolontariuszem> - wolontariat w zespołach międzypokoleniowych w Łazienkach Królewskich.
- Przestrzeń wspólna, konsultacje społeczne:
 - <http://centrumpaca.pl/klub-sasiedzki/>, <http://centrumpaca.pl/przestrzen/> - przykład funkcjonowania i zasad działania przestrzeni społecznej, w tym m.in. w pełni wyposażonej i ogólnodostępnej kuchni sąsiedzkiej.
 - <http://bok.waw.pl/pokoje.html> - przykład przestrzeni domu kultury współtworzonego przez mieszkańców. „O tym, co się dzieje w 3 pokojach z kuchnią, decydują sąsiedzi, mieszkańcy Białołęki. Sami wymyślają i prowadzą zajęcia, zupełnie za darmo. Wspólnie gotują i uprawiają ogródek” (<http://wyborcza.pl/10,82983,21643302,sasiad-przychodzi-patrzy-wsiaka-jedyny-taki-dom-kultury-w.html>, dostęp 11.05.2017).
 - <http://www.dkkadr.waw.pl/old/?p=9366>, <https://konsultacje.um.warszawa.pl/konsultacja/urzadz-sobie-dom-kultury> - „Urządź sobie dom kultury”, czyli przykład konsultacji społecznych przy planowaniu nowej oferty i przestrzeni Domu Kultury Kadr w Warszawie.
 - <http://dizajnwszkole.wWarszawie.org.pl/> - projekt „Szkoła Designu”, w którym uczniowie i nauczyciele wraz z socjologiem i projektantem wspólnie planują dostosowane do ich potrzeb zmiany w przestrzeni szkoły.
 - <http://www.ciecie.org/modrzew/> - przykład działania animacyjnego w przestrzeni wiejskiej, wspólne z młodzieżą planowanie i malowanie kina „Modrzew” na ścianie świetlicy wiejskiej w Broniowie, a następnie wyświetlanie w nim seansów filmowych „pod chmurką”.

Polecane publikacje

- http://frsi.org.pl/wp-content/uploads/2017/05/BP_m_st_Warszawy_Diagnoza_i_rekomendowane_zmiany.pdf (raport z badań w warszawskich bibliotekach, bardzo ciekawe i uniwersalne diagnozy).
- <http://pomysly.e.org.pl/#> (bank pomysłów i scenariuszy różnych działań animacyjnych skierowanych do społeczności lokalnej).
- <http://zoomnautw.pl/> (raport z badań Uniwersytetów Trzeciego Wieku).
- <http://stocznia.org.pl/publikacje-i-serwisy/> (publikacje Pracowni Badań i Innowacji Społecznych Stocznia, m.in. na temat partycypacji społecznej).
- <https://www.wsip.pl/aktualnosci/diagnoza-wsip/> (raport z badania etnograficznego przeprowadzonego wśród gimnazjalistów i licealistów)
- [http://www.poledialogu.org.pl/wp-content/uploads/2014/04/Jak-młodzi-programowali-dom-kultury.-Ewaluacja-projektu-partycypacyjnego-w-praktyce.pdf.pdf](http://www.poledialogu.org.pl/wp-content/uploads/2014/04/Jak-mlodzi-programowali-dom-kultury.-Ewaluacja-projektu-partycypacyjnego-w-praktyce.pdf.pdf) (krytyczna ewaluacja projektu partycypacyjnego w domu kultury)
- <http://www.poledialogu.org.pl/wp-content/uploads/2014/03/Przepis-na-diagnoze.pdf> (publikacja podsumowująca diagnozę lokalną w ramach Projektu Edukacji NGO)

Stowarzyszenie Pracownia Etnograficzna im. Witolda Dynowskiego

ul. Warecka 4/6

00-040 Warszawa

www.etnograficzna.pl

Autorzy: Michał Demski, Kaja Kojder, Pola Rożek, Justyna Szymańska